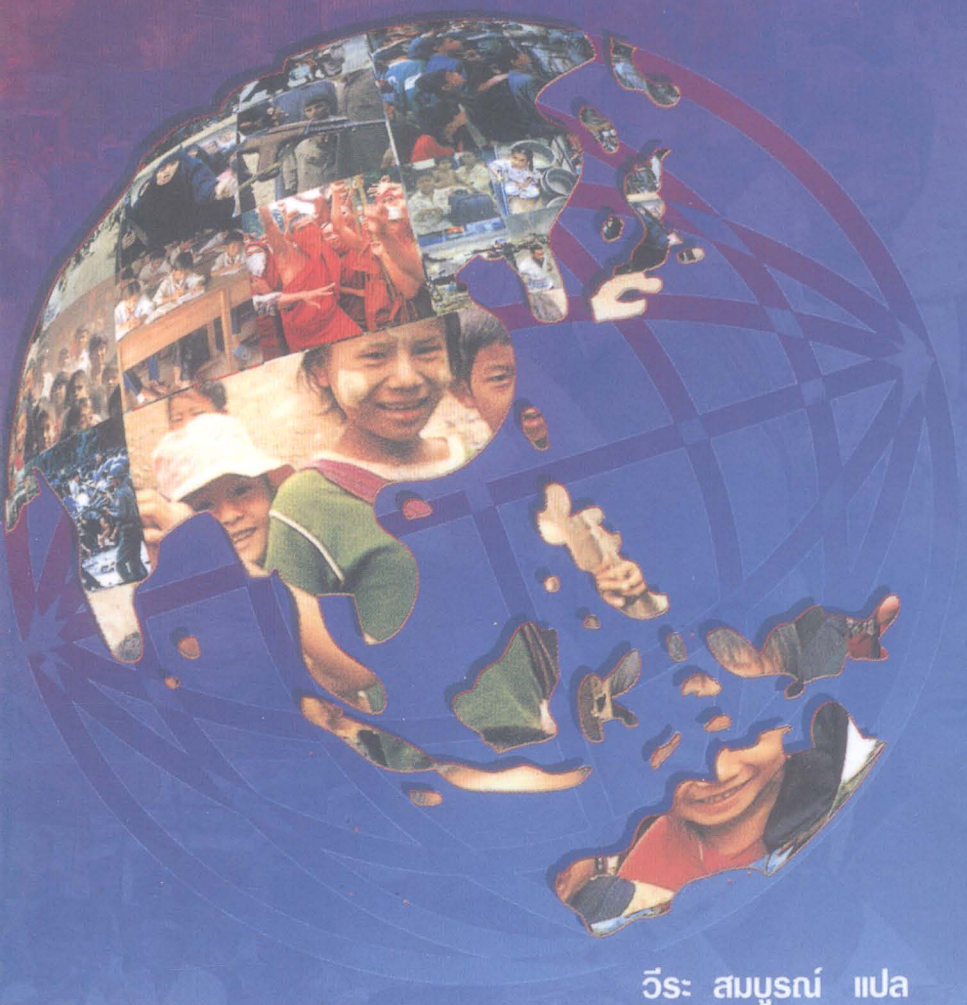

Community Rights in Global Perspective

Saneh Chamarik

สิทธิชุมชนในมุมมองระดับโลก

ศ. เสน่ห์ จามริก

วีระ สมบูรณ์ แปล

Community Rights in Global Perspective

สิทธิชุมชนในมุมมองระดับโลก

จัดพิมพ์โดย

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

Community Rights in Global Perspective

Saneh Chamarik

สิทธิชุมชนในมุมมองระดับโลก

ศ. เสน่ห์ จามริก

พิมพ์ครั้งที่ 3 พฤศจิกายน 2550 จำนวน 5,000 เล่ม
จัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
แบบปก ประพาส สาริกานนท์

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

422 ถนนพญาไท (ใกล้สะพานหัวช้าง)

เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

ตู้ ปณ. 400 ปณจ. รongเมือง กรุงเทพฯ 10330

โทรศัพท์เพื่อร้องเรียน 1377

โทรศัพท์ 0-2219-2977-9

โทรสาร 0-2219-2973

e-mail : help@nhrc.or.th

www.nhrc.or.th

คำนำ

ในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดที่ทำการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในวันที่ 14 มกราคม 2547 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สำนักในพระมหากษัตริย์องค์สุดท้ายที่สุโขทัยได้ จึงจัดพิมพ์หนังสือชุดความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนเพื่อทูลเกล้าฯ ถวาย จำนวน 3 เล่ม และหนังสือ “Community Rights in Global Perspective” หรือ “สิทธิชุมชนในมุมมองระดับโลก” เป็นหนึ่งในหนังสือชุดความรู้ดังกล่าว โดยศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นผู้เขียนภาคภาษาอังกฤษและปาฐกถาในการประชุม III MMSEA (Montane Mainland Southeast Asia Conference) ณ มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อวันที่ 25 - 28 สิงหาคม 2545 ส่วนภาคภาษาไทยแปลโดย ดร.วีระ สมบูรณ์

“สิทธิชุมชน” อาจจะไม่ใช่วิธีใหม่ในทัศนะของผู้ที่ทำงานพัฒนาสังคมระดับรากหญ้าในชนบทไทย เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมฐานทรัพยากรโดยธรรมชาติ การที่สมาชิกชุมชนจัดความสัมพันธ์ระหว่างพวกเขาด้วยกันเอง และระหว่างพวกเขาที่เป็นมนุษย์กับธรรมชาติ ให้เกิดความสมดุลและเที่ยงธรรม จึงเป็นเรื่องธรรมดาของการอยู่รอดของชุมชนและความก้าวหน้าของสังคม นี่เป็นรากฐานของการจัดระเบียบสังคมวัฒนธรรมรวมทั้งกลไกทางการเมืองกับกฎหมายต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นกำกับควบคุมมาช้านาน

อย่างไรก็ตาม ในสังคมเมืองที่ห่างไกลจากธรรมชาติและความรู้หลักไม่ได้มาจากการสั่งสมภูมิปัญญาจากภายใน แต่รับมาจากสังคมโลกตะวันตกที่ “สิทธิ” ถูกผูกไว้กับกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรสูตรสำเร็จตายตัว และ

พัฒนาขึ้นในบริบทการเติบโตของอำนาจทุนอุตสาหกรรมนิยม กลายเป็นสิทธิปัจเจกชนอย่างสุดขีด โดยเฉพาะสิทธิในทรัพย์สิน ทำให้นักกฎหมายจำนวนมากมองไม่เห็นการดำรงอยู่ ความเป็นไปได้ และบทบาทของ “สิทธิชุมชน” ดังจะเห็นได้จากการต่อสู้ทางความคิดเรื่องนี้ ในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ 2540 แม้สิทธิรวมหมู่จะถูกรับรองรับไว้ตามรัฐธรรมนูญ แต่การยอมรับ “สิทธิชุมชน” ในทางปฏิบัติอย่างแท้จริงก็ยังเป็นเรื่องห่างไกล

อีกด้านหนึ่ง กลุ่มผู้ผลักดันการรองรับสิทธิชุมชนส่วนใหญ่เป็นนักปฏิบัติ ที่ทำงานอยู่ในชุมชนและพื้นที่อันจำกัด แม้จะมีการศึกษาและนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในระดับภาคและระดับประเทศบ้าง ก็ยังไม่เป็นกระแสหลักที่ยอมรับในแวดวงวิชาการกฎหมายและรัฐศาสตร์ในฐานะความรู้และหลักปฏิบัติอันหลากหลาย มีลักษณะพหุนิยมทางวัฒนธรรม ที่เป็นทางเลือกในฐานะที่เท่าเทียมกับชุดความรู้สิทธิมนุษยชนของสังคมโลกตะวันตก ที่ถูกยึดเยียดให้ว่าสมบูรณ์ และเป็นสากลในระบบกฎหมายและรัฐศาสตร์บนรากฐานปัจเจกนิยม ที่เป็นกระแสหลักครอบงำอยู่ในปัจจุบัน โดยที่สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม มักถูกมองว่าเป็นเรื่องนอกเกณฑ์มาตรฐานสิทธิมนุษยชน การเรียกร้องผลักดันให้มีการยอมรับสิทธิชุมชน ซึ่งเป็นการต่อสู้ระหว่างโลกาภิวัตน์กับการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น ระหว่างระบอบรวบอำนาจเบ็ดเสร็จระดับโลกกับการปลดปล่อยและประชาธิปไตยรากหญ้า จึงยังเต็มไปด้วยอุปสรรคความยากลำบาก

ปาฐกถาของศาสตราจารย์สเนห์ จามริก ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นการเปิดและขยายมุมมองสิทธิชุมชนออกไปสู่ระดับภูมิภาคและระดับโลก โดยพิจารณาภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นฐานทรัพยากรธรรมชาติเขตร้อนที่ประกอบด้วยทั้งความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นองค์รวมเดียวกัน เพื่อให้เกิด

สำนักแนวทางพื้นฐาน และการสร้างพลังร่วมกันไปต่อสู้กับภัยคุกคามของ
โลกาภิวัตน์

ปาฐกถาได้สรุปประเด็น “สิทธิในทรัพยากรตามจารีต” ของคน
พื้นเมืองท้องถิ่น ที่ปรากฏอยู่ในเครื่องมือสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ
ทั้งที่มีฐานะผูกพันและไม่ผูกพันตามกฎหมาย และได้ชี้ว่าถึงที่สุดแล้ว สิทธิ
นี้จะเป็นที่ยอมรับ และเคารพในฐานะเป็นหลักอันชอบธรรมอย่างหนักแน่น
เพียงใดในสังคมและวัฒนธรรมนั้น จะต้องทำให้ปรากฏขึ้นเป็นจริงในระดับ
รากหญ้า ทั้งทางหลักการและทางปฏิบัติก่อน

ท้ายสุดปาฐกถาได้ชี้ว่า การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิชุมชนนี้ จะทำ
อย่างโดดเดี่ยวมิได้ ปวงชนและชุมชนรากหญ้าต้องรวมพลัง เป็นขบวนการ
ประชาชนที่กว้างใหญ่ไปต่อสู้กับโครงสร้างอำนาจข้ามชาติ ขณะเดียวกัน
สิทธิชุมชนในฐานะที่เป็นระบบ จะได้รับการรับรองและเคารพ ก็ต่อเมื่อนำ
ถึงคุณค่า ความสร้างสรรค์ และสิทธิของปัจเจกชนด้วย ซึ่งแน่นอนว่าการ
จัดทั้งสองส่วนนี้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องละเอียดอ่อนในกระบวนการเปลี่ยนแปลง

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หวังว่าหนังสือ “Community
Rights in Global Perspective” หรือ “สิทธิชุมชนในมุมมองระดับโลก”
เล่มนี้ จะมีส่วนสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับสังคม เพื่อสร้างความเข้มแข็ง
มั่นคงและพึ่งตนเองภายในชุมชนท้องถิ่น อันเป็นรากฐานในการจัดระเบียบ
ประชาธิปไตย และเศรษฐกิจระดับโลกอย่างใหม่ ที่เกื้อกูลมนุษย์และอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

มกราคม 2547

Community Rights in Global Perspective*

-Saneh Chamarik-

Introduction

Let me first of all express my deep gratitude for the honour of addressing this highly important III MMSEA conference. It is indeed a rare opportunity for myself to learn and be associated with the distinguished participants here who are in the know, actually a great deal more so than I. In this regard, may I also convey my everlasting thanks to all the Thai friends and colleagues as well as Dr. David Thomas for their kind support and collaboration in bringing me up into this realm of creative down-to-earth learning. That was a most refreshing experience, still vivid in my mind with a kind of intellectual uplifting for me

*Keynote delivered at the III MMSEA (Montane Mainland Southeast Asia) Conference, Yunnan, 25 - 28 August 2002.

as student of politics. I am glad they also take an active part in this forum right from the beginning with Chiangmai conferences some seven years ago. One only hopes all these persistent and continuing efforts will eventually bear fruits in fulfilling the common people's aspiration to be free to live their own lives with dignity.

Looking over the scheduled agendas, it is obvious that practically everything is well taken care of. On my part and with all due respect, I only wish in my small way to add something to enlarge the scope of our thought. It is not about the body of knowledge and expertise as such which I shall have nothing to contribute to, but concerning the ways and means of social learning on the local people's part. I am sure this is the true and ultimate purpose of the whole dialogue, which we could not afford to lose sight of. This point just cannot be overemphasized. In view of the current trends of global disorder and transnational threat to biological resources and indigenous knowledge, the time has now come for a real and urgent need for the common people's direct action in order to protect their own legitimate rights and liberties, and thereby rectifying the existing imbalances in political and economic relationships. It is the question of how social learning and action could possibly be made to proceed in constructive and peaceful manner, with a view to setting out the path towards a new social order based on freedom and justice at all levels of human society. Presumably this is going to be a very hard and long, long process that requires a high degree of tolerance, perseverance, and wisdom. Nevertheless, it is the

nature of things and common challenge we all should have in mind.

Meanwhile, there is the other side of the coin, too. As one western writer pertinently voices the call for an alternative global economic order that is geared to the real needs of people and the Earth, and which “must accept that the era of ‘the wealth of nations’ is past, and treat the 21st century as a multi-level one-world economy.”¹ The rationale is none other than the neo-liberalism’s own built-in indulgence in over-production and over-consumption for the sake of profit maximization, ostensibly dubbed economic growth. This line of rethinking and articulating is getting more and more hearings all over, East and West, as the time goes by. That, mind you, should not too naively and conveniently be construed as consolation and reason for rejoice. It is essentially to serve as an objective understanding of the dynamics of life, and then to get prepared and be ready for constructive changes. This is going to be quite an enormous task for the oppressed and the oppressors alike.

Creating a sense of regional identity

That is why, in addressing ourselves to the concern for indigenous knowledge and bio-diversity, it is vitally important for all of us, to begin with, to take a fairly long range view of the whole matter. That is to say, a certain perspective beyond the immediate needs of making a living and day-to-day resource

management. If I am not mistaken, at least from our own empirical research evidence, we have quite a good number of exemplary cases of ethnic and rural communities with well established traditional practices for sustainable livelihoods and resource management. And of course we can take the relevant individual cases for appropriate application elsewhere, as we have been doing nowadays. But that is actually only part of the whole story. The real and long-term problem is how a sense of commonality, inter-relatedness and solidarity could be instilled into the people's mind, and where to start. In fact, if one may say so, the very title of this conference already suggests itself: Montane Mainland Southeast Asia. Here is the key to further understanding of what we have been trying to do and to achieve—the holistic dimension of Southeast Asia *as tropical resource base and its integrity*. That is to say, not just pieces of bio-diversity and indigenous knowledge in isolation from one another.

As we all know, Southeast Asia constitutes both as the strategic sea route from the middle east to the Pacific coast, and as one among the world's most tropical resource-rich regions. As such, it has always been subject to the Western powers' rivalry and domination ever since after the Industrial Revolution and imperialism that followed. The achievement of national independence and so-called self-determination after the World War II does not help much in actuality. It only brings about forces that accelerate and intensify divisiveness and

resource exploitation even further in the course of nation building, modernization and then misdirected development. All along, Southeast Asia's precious biological resources, indigenous knowledge, and thus local communities, constantly fall prey to all sorts of exploitations, abuses, and marginalization, as we all are witnessing today. And right now with the economic globalization and biotechnological advancement intensifying during the past two decades, genetic resources become the main target for gaining the decisive power over the world economy under the mere motive force for profit maximization and economic growth. All this is the obvious threat to the earth's fragile ecosystems, and for that matter, to the people living in them. In short, the threat to the people's basic right to life.

Under the circumstances, then, the issues of bio-diversity and indigenous knowledge needs somehow to be conceived of in perspective of a regional whole, not just so routinely in parts: i.e., in qualitatively holistic rather than quantitatively reductionist terms. Implicit in all this is a keen sense of geographical unity as well as a kind of people-to-people inter-relatedness. Nowadays there are so much talks about and action programmes for strengthening and empowering the local people and communities. But without a sufficient awareness of and positive steps taken towards the goal of commonality and solidarity, all these talks and efforts will come to naught, however earnest and enthusiastic they might be. And exactly this is one most difficult

part of the whole task, as far as the speaker's own experience can tell. Nonetheless, it is absolutely a prerequisite that must come before all else. For this very reason, three shared and interrelated perceptions are to be taken note of here for the benefit of further dialogue.

(i) Bio-diversity to be understood and acted upon as constituting one unifying tropical resource base, and thus commonality and consolidation transcending the existing inter/ intra-national boundaries and divisions among local communities;

(ii) Inter-relatedness between the mountain, lowland, and maritime areas and peoples to form one unifying network of resource-based local communities collectively marginalized in the face of the common threat of globalization and alienated elitism; and,

(iii) Collective recognition of the real need for self-reform on the basis of self-reliance and the right to development, so that the endogenous sources of knowledge and creativity could be revitalized and developed as the basis upon which modern knowledge could also be effectively and appropriately adapted and assimilated.²

All these, to be sure, come more or less within the purview of this conference. Only that it is so vitally important as to deserve to be emphasized and put into a coherent policy and strategic plan of common action. As a matter of fact, initiatives

have already been taken on the part of local peoples and communities themselves the world over. So much so that there have now been emerging the new concept of collective rights based on the community ways of life, and naturally in a great variety of forms and practices. This current trend of cultural pluralism is admittedly the new phenomenon in the Western self-proclaimed style of universal, individualistic and mono-cultural sphere of influence in the field of human rights. It is inevitably bound to meet with powerful resistance and opposition, or destruction if possible. Since it obviously not only poses a spiritual and intellectual challenge, but also stands in the way to the ultimate goal of domination and hegemony inherent in the Western civilization ever since after the Scientific and Industrial Revolutions centuries ago. This is indeed the real “clash of civilizations”, to borrow Samuel Huntington’s notorious phrase, though in entirely different context of Globalization vs. Re-localization. Or, in the more familiar political economy jargons, Global Totalitarianism vs. Grassroots Emancipation and Democracy. This trend of cultural confrontation is most likely to be characteristic of and long lasting into the 21st century. So let us try to explore and assess the potential forces of both the pros and cons, so that ways and means could be found to collectively set our global society on the path towards real freedom, justice, stability, and peace.

A Certain Progressive and Democratic Global Framework

All the above considerations take the whole subject matter under discussion into the world of politics of human rights. It is therefore deemed appropriate to look into how it is worked out in real life. For this purpose, two preliminary interrelated points are suggested here. The one is concerned with the nature and reality of human rights itself; the other with the creation of progressive and democratic international human rights instruments on the part of the United Nations.

First, human rights are certainly not something to come by as gifts. They are, from Tony Evans' historical observation, "concerned with establishing and maintaining the moral claims that legitimate particular interests", or in Neil Stammers' more precise explanation, "ideas and practices concerning human rights are *created by people* (sic) in particular historical, social, and economic circumstances"³ To put it strictly on empirical ground, they are the straightforward result of struggles, and hardly characteristic of any specific culture or tradition. Perhaps, Heiner Bielefeld's analysis can very well help clarify the issue here:

... Human rights did not develop as a "natural unfolding" of humanitarian ideas deeply rooted in the cultural and religious traditions of Europe. On the contrary, people in the West, too, had (and still have) to fight to have their rights respected. ...These

*rights ... are achievements brought about in long-lasting political conflicts during the process of modernization in Europe. They are by no means the eternal heritage of an original cultural endowment of Europe.*⁴

On this account, all the ambivalence should now be put to rest as to the current controversy about both cultural essentialism and relativism. The one, Western claiming monopoly of the definition on human rights; while another, non-Western denying the fundamental universality of human rights, i.e., human life and dignity. The two, thus far, can only indulge in self-styled polemics and actually get us nowhere in terms of human progress, to be here defined as freedom from domination according to W.F. Wertheim's Emancipation Principle.⁵ As a matter of fact, both human freedom and human progress simply constitute two sides of the same coin. One cannot do without the other. The inclusive "four freedoms" - freedom of expression, religious freedom, freedom from want, freedom from fear - that Franklin D. Roosevelt advocated towards the end of World War II underlying the vision of peace, security and human rights, are basically along the same line of thinking. As we all well remember, it is this global vision that brought about the establishment of the United Nations and subsequently the Universal Declaration of Human Rights. From then on, the world body takes upon itself the major task of gradually and persistently

expanding and broadening the scope of human rights even further. And it is still going on fairly consistently, in spite of its inherent weaknesses and limitations, both legal and operational, as international organization. But at the very least, it can afford to provide a certain legitimate democratic groundwork for the rights holders, the people, to work their way out with a moral support of global public opinion. Fortunately enough, the subject matter of bio-diversity and indigenous knowledge, our main concern here, also falls within the purview in such global democratic perspective. It is worthwhile then to briefly inquire into how well it fares under the auspices of the United Nations, so as to get the idea as to what more needs to be done and how.

This leads us to the second point: that is, the question of international law and order and that of human freedom and progress. For the purpose, I shall gratefully draw on part of one IUCN-commissioned study under the rubric: *Traditional Resource Rights: International Instruments for Protection and Compensation for Indigenous Peoples and Local Communities*.⁶ This is just to give a rough outline of what is in stock with regard to the existing state of international human rights instruments, both legally binding and not legally binding. Those legally binding consist of four main agreements: UN International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) 1976, UN International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR) 1976, International Labour Organization Convention 169 Concerning

Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries (ILO169) 1989, and Convention on Biological Diversity (CBD) 1992. For those with non-legal binding, three deserve to be referred to here as guidelines for further action: UN Draft Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (DDRIP) 1994, UN Draft Declaration of Principles on Human Rights and the Environment (DDHRE) 1994, and the Leipzig Declaration on Farmers' Rights. From these somewhat scattered provisions, a number of relevant points could be drawn with regard to the traditional resource rights of indigenous peoples, as follows.

- (i) Self-determination and development;
- (ii) Disposal of natural wealth and resources;
- (iii) Protection of minority culture;
- (iv) Religious freedom;
- (v) Environment integrity;
- (vi) Intellectual property rights;
- (vii) Recognition of customary law and practice;
- (viii) Farmers' Rights.

The two, (i) and (ii), in particular are technically ambivalent regarding the question of jurisdiction. While the CBD confirms the sovereign rights of States over indigenous peoples' lands, territories, and natural resources, both the ICESCR and ICCPR stress the rights of all "peoples" in plural number to self-determination and to freely dispose of their natural wealth and resources. So under the circumstances, indigenous peoples are concerned, quite

justifiably, that such sovereign rights might just as well be extended and encroaching upon their traditional knowledge, innovations, and practices. On the other hand, the view in favour of minorities is opposed by national governments for fear of the national integrity and their own sovereign rights being eroded thereby. All in all, then, as far as the international agreements with legal binding are concerned and under the existing structure of power relationships, there is bound to be a gap and insoluble contradictions. In this perspective, it makes sense for a new initiative being taken from within the United Nations in a long process of consultation with indigenous leaders, and that resulted in the DDRIP with a fairly comprehensive framework to work with. Though not legally binding, it is meant to serve as the standard international document and thus the basis for any further discussions and negotiations concerning indigenous peoples that are to follow suit. Its principal features of indigenous peoples' rights are well summarized in the above-mentioned IUCN study, and therefore to be cited in full here for the benefit of fellow participants as well as community leaders in general:⁷

- (i) Right to self-determination, representation, and full participation;
- (ii) Recognition of existing treaty arrangements with indigenous peoples;
- (iii) Right to determine own citizenry and obligations of citizenship;

- (iv) Right to collective, as well as individual, human rights;
- (v) Right to live in freedom, peace, and security without military intervention or involvement;
- (vi) Right to religious freedom and protection of sacred sites and objects, including ecosystem, plants, and animals;
- (vii) Right to restitution and redress for cultural, intellectual, religious or spiritual property that is taken or used without authorization;
- (viii) Right to free and prior informed consent;
- (ix) Right to control access and exert ownership over plants, animals and minerals vital to their cultures;
- (x) Right to own, develop, control and use the lands and territories, including the total environment of the lands, air, waters, coastal areas, sea-ice, flora and fauna and other resources which they have traditionally owned or otherwise occupied or used;
- (xi) Right to special measures to control, develop and protect their sciences, technologies and cultural manifestations, including human and other genetic resources, seeds, medicines, knowledge of the properties of fauna and flora, oral tradition, literature, designs and visual and performing arts;
- (xii) Right to just and fair compensation for any such activities that have adverse environmental, economic, social, cultural or spiritual impact.

Legally binding or not, the effectiveness of all these numerated rights - i.e. moral claims - depends in the last analysis on the strength of their being recognized and respected as legitimate in society. Thailand is a good example. In spite of currently constitutional provisions for community rights with regard to indigenous knowledge and bio-diversity, the very issues under discussion in this forum, all these moral claims are still far from being realized in practice. This is because a mere legal or moral formula cannot just exist on its own without social and cultural backup. This is certainly not a matter of disappointment or outright despair. That would unfortunately be too light-hearted and superficial. It all is the nature of things, that is, the beginning of a social process just like any strenuous process of struggles for freedom in human history. The crucial difference is that indigenous peoples and rural communities nowadays do not just stand alone in all this. A meaningful and substantive beginning has already been made with at least a sector of world public opinions and people's movements behind it, even though still very much in face to face with the power that be.

Retrogressive and authoritarian global politics of human rights

There are two major and interrelated factors that stand in the way of development towards human freedom and progress: one conventional and another a new market totalitarianism. The

first has something to do with the good old definition of human rights itself. It is of course the historical West that did inspire the whole world with the modern ideas of human rights and dignity. And yet it only falls back on and confines itself to those created in “particular historical, social, and economic circumstances” of the seventeenth and eighteenth centuries. That is why the meaning and scope of human rights is narrowly defined as those strictly concerned with individual liberties, property rights, and the rule of law. In short, just those with judiciable qualifications. In Jeremy Bentham’s classic polemic against the French Revolution’s Declaration of the Rights of Man and of the Citizens expounding the natural and inalienable rights of all people:

“Right...is the child of law; from real laws come real rights; from imaginary laws, from laws of nature, fancied and invented by poets, rhetoricians, and dealers in moral and intellectual poisons, come imaginary rights, a bastard brood of monsters”⁸

That is also why the collective economic and social rights are seen in the West as out of bound of the human rights standards, and just as a matter of specific concerns for humanitarians and philanthropists, as well as social welfare. And all this, despite the UN long-established principle of the indivisibility and interdependence of the civil and political rights, and the economic, social and cultural rights. The reason is not

hard to find, and for a very good historical reason too. After all, the real motivating forces behind all the past liberal revolutions were none other than the commercial and middle classes, the haves. And to these days, all the cherished value and tradition of liberalism are still energetically sustained by exactly the same forces, with instinctive and adverse attitudes towards both the state and the have-nots. It is the latter adversary that still remains the main and exclusive target, now that the liberals have come to assume the power of the state itself. In this context, it is of no surprise as to why it is only and purely the civil and political liberties that count as the standard measure of human rights. All of which should have nothing to do with the mere “imaginary” collective economic, social and cultural rights.

In such a state of affairs, Western liberalism turns itself into the sharp divide between the haves and the have-nots, the rich and the poor, the ruling and the ruled, domination and freedom. Whatever angle one looks at, they amount to practically the same predicaments. Following the Industrial Revolution, the politics of the haves - Western styled property rights - fast developed into a three-pronged cult of industrial capitalism dealing with human, nature, and market. All of which, under the guise of economic science with the celebrated Adam Smith as progenitor. From then on, the economic system is to take precedence over society. And that, in the distinguished economic historian Karl Polanyi's words, “means no less than the running of society as

an adjunct to the market. Instead of economy being embedded in social relations, social relations are embedded in the economic system".⁹ In this scheme of thought, then, human beings are to be valued and treated as mere units of labour, and nature as raw materials. And both, the natural and human substance of society, are to be transformed into material commodities, and therefore to be subject to the market mechanism which is steadfastly held to be self-regulating beyond social control. This is how the market economy historically came about in commercial-made society, and hence the creed of free trade and free market.¹⁰ All of which, solely and infinitely for the sake of industrial progress and capital accumulation.

Against such an extremist ideological background, colonization and appropriation of nature proceeds in full force ever since. Here we can see how the Western tenet of rights and liberties comes into play, that is, within the framework of individualism, property rights and the rule of law. Of all this, the determining factor lies with property rights which, according to John Locke's three-century old theory of value, are created by extracting resources from nature with one's labour. That is how capital comes into being and as a result, as Vandana Shiva succinctly puts it,

"...only capital can add value to appropriated nature, and hence only those who own the capital have the natural rights to own natural resources, a right that

supersedes the common rights of others with prior claims. Capital is thus defined as a source of freedom, but this freedom is based on the denial of freedom to the land, forests, rivers and bio-diversity that capital claims as its own.”¹¹

And all this is emphatically and nonchalantly defined as a matter of economic freedom and the interplay of market forces in the industrial West! Vandana Shiva, again, so appropriately brands this as the process of theft and robbery. It is not only the people's freedom and collective rights that are endangered and lost. But most importantly it is the human right to life itself that is subject to constant threat and destruction, as everyone knows full well how all these commons are valuable and indispensable as the life support and sustenance base of local people and communities. So along the process of appropriation and privatization of the commons, the indigenous peoples and rural communities' rights and livelihoods become thereby marginalized and impoverished, as we are all witnessing today. But then, again, that is of no serious concern, especially now that a remedy has been found by way of the so-called “social safety net” as defined by the World Bank, whereby all the expected troubles and threats to the status quo can be contained. Needless to say, this kind of pejorative idea and measure is well shared by many a distinguished economist and academe alike.

Nor is that all. The colonization of nature is now reaching its new height with the all-powerful capital extending from manipulation to monopoly of life itself, through biotechnological capabilities and the accompanied intellectual property rights regime. This in itself explains the actual state of science and technology in the contemporary world. It is all practically corporate-oriented and under the same old paradigm of industrialism, something to beware of for the common people who struggle for freedom. As Andrew Kimbrell very well describes:

Biotechnology extends humanity's reach over the forces of nature as no technology in history has ever done. Bioengineers are now manipulating life forms in much the same way as the engineers of the Industrial Revolution were able to separate, collect, utilize, and exploit inanimate materials. Just as previous generations manipulated plastics and metals into the machines and products of the Industrial age, we are now manipulating and indeed transferring living materials into the new commodities of the global age of biotechnology.

.....

*The raw material for this new enterprise is genetic resources. Just as the powers of the Industrial age colonized the world in search of minerals and fossil fuels, the biocolonizers are now in search of new biological materials that can be transformed into profitable products through genetic engineering.*¹²

In the recent past, bio-technological development has been well known and taken for granted in the areas of disease-causing bacteria for the benefit of mankind. Life forms, i.e., products of nature themselves, are presumed under the traditional legal doctrine to be non-patentable. All this, however, has been radically changed by the US Supreme Court's decision in 1980 to the contrary that life is indeed patentable. The brand new policy is thereby unilaterally created, opening the way for the US transnational corporations, with all the capital, technology and market well under control, to acquire the patenting of indigenous plants and animals, and hence knowledge. Since then, a good number of patents have been issued on cases like the neem tree and Basmati rice of India, Jasmine rice and medicinal plants of Thailand, and still many others to follow. All these incidents are already well known and so blatantly arbitrary. On top of that, there is also now the planned global patent regime under negotiation in the World Trade Organization, known as Trade Related Intellectual Property (TRIPS), to be imposed on the Third

World countries.¹³ If getting through, it is not only bio-diversity and indigenous knowledge that is in grave danger of extinction, but also a total and absolute control on the whole life on earth. And all, again, in the name of economic liberalism and free market.

It is also how the Western self-styled concept of human rights has been working within the framework of individualism, property rights and the rule of law. As Professor Edward Herman of Wharton School succinctly and instructively puts in his opening remarks:

Doesn't a growth process in which large numbers are immiserated while a small elite prospers necessarily entail serious human rights violations? In liberal theory, and in the definitions used by the major human rights organizations of the West: No. Human rights are political and personal rights ...; they do not include economic rights to subsistence, education, health care, housing and employment. Thus if immiseration follows from the normal workings of the market system, based on the economic power of private corporations and banks, and with the help of the IMF, World Bank, US government, and a nominally democratic regime like that of Mexico or Chile, no human rights violations are involved.¹⁴

Looking ahead

So after three full centuries, the celebrated liberalism of the West only ends up by imposing its own specific set of human rights on the whole world as something absolute and universal. Might thus makes right, and unilateral “right” brings in its train arbitrary rule and social disintegration. This is the crux of the matter. The alternative way out of this destructive end, as Karl Polanyi suggested in his highly insightful reading into the history of Industrial Revolution, is to turn to “*the principle of social protection* aiming at the conservation of man and nature as well as productive organization, relying on the varying support of those most immediately affected by the deleterious action of the market ...”.¹⁵ Or what, in the contemporary context, James Robertson conceives of as creating a global economy that is both *human enabling* and *nature conserving*.¹⁶ The social principle and practice such as this of course sounds quite familiar to our fellow indigenous peoples and rural communities. After all, it is precisely their traditional way of everyday life. There is nothing extraordinary about it. But, mind you, it becomes something so alien and subversive in the current world of industrialism, where the freedom of capital and free market turns into absolutism and totalitarian control over life on earth.

It is in this global perspective that the issue of bio-diversity and indigenous knowledge must needs address itself. As emphasized earlier on, it is the whole question of human

freedom and progress that is at stake. But first and foremost, the grassroots peoples and communities must pull themselves together as united front in face to face with the transnational structure of power. As a matter of fact, because of its own overbearing abuse and aggrandizement, the agents of industrial capitalism - transnational corporations, the IMF, the World Bank, etc. - have to confront with strong protests and increasingly steadfast opposition from the common people, urban and rural, everywhere. But street actions and manifestoes in themselves would be of no avail without community rights being recognized and realized at the grassroots level, both in principle and in practice. As for the role of nation-states, little, if any, can be expected under the contemporary elite system that, more often than not, tends to be alienated from its own people. On the other hand, empowering local communities would greatly help consolidate nation-states vis-à-vis transnational encroachments. Humanity has gone through the age of nation building, modernization and development patterned upon Western industrial capitalism. Throughout, local communities have been neglected and their traditional resource rights marginalized and trampled upon. The result is human impoverishment and natural degradation. In the circumstances, then, a new democracy is to be required and worked out with local communities as its base. Indeed, indigenous peoples and rural communities can significantly provide part of the answer.

There remains one final point to be taken note of here. The need for self-reform has already been earlier mentioned. The emphasis is on the principle of self-reliance and right to self-development. Community rights are being raised here, not just for the sake of defense mechanism against encroachment from outside, but mainly as the foundation of a new global democratic order, so that the principle of social protection and human-enabling/ nature-conserving economy can realistically be established. It is that, on top of the traditional resource rights as well comprehensively prescribed in the Draft Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, something needs to be done with regard to the existing structure of power relationships within community itself. For one thing, for community rights to be universally recognized and respected, the value and rights of individuals must be well taken into account. In this respect, we can learn a good deal from the West, despite all its shortcomings. Coming into the changing and globalizing world, local communities also need human creativity. And true creativity can only come from free and open society. The point is that community rights as a system also need to allow for individual rights and creativity. Undoubtedly this is a highly delicate task inevitably involved in the process of social change. It is the fundamental question of how human aspirations and rising expectations, especially of new generations, can be accommodated and fulfilled. So this is problem of the future, and no status quo can ever provide solution. It is indeed

the great challenge, that is, challenge from within. One only has high hope that local traditional knowledge and wisdom will be able to live up to its potential creativity in the common task of social reconstruction, globally and locally.

¹ James Robertson, ***Future Wealth: A New Economics for the 21st Century***, London, Cassell Publishers Limited, 1990, p.ix.

² Saneh Chamarik, "Technological Self-Reliance and Cultural Freedom", in C.G. Weeramantry, ed., ***Human Rights and Scientific and Technological Development***, Tokyo, United Nations University Press, 1990, p.56.

³ Tony Evans, "Introduction: power, hegemony and the universalization of human rights", in Tony Evans, ed., ***Human Rights Fifty Years On***, Manchester University Press, 1998, p.4.

⁴ Heiner Bielefeld, "WESTERN VERSUS ISLAMIC HUMAN RIGHTS CONCEPTION? A Critique of Cultural Essentialism in the Discussion of Human Rights", *Political Theory*, vol. 28, No. 1, February 2000, pp.96-97.

⁵ W.F. Wertheim, ***Evolution and Revolution: The Rising Wave of Emancipation***, Middlesex: Penguin Books, 1974, p.47.

⁶ Darrell A. Posey, ***Traditional Resource Rights: International Instruments for Protection and Compensation for Indigenous Peoples and Local Communities***, IUCN - The World Conservation Union, 1996, particularly Chapters 1-5.

⁷ Ibid. p.28.

⁸ Cited in ***The Economist***, "The Politics of Human Rights", August 18th-24th 2001, p.9.

See also, Onuma Yasuaki, "The Need for an Intercivilizational Approach to Evaluating Human Rights", and Chris Jochnick, "Human Rights for the Next Century", ***Human Rights Dialogue***, Volume 10, September, 1997, pp.4-7.

⁹ Karl Polanyi, ***The Great Transformation: the political and economic origins of our time***, Boston, Beacon Press, 1957, p.57.

¹⁰ Ibid., p. 42-42, 132, 135-140.

¹¹ Vandana Shiva, "The Enclosure of the Commons", ***Third World Resurgence***, Issue No 84, 1997, p.6.

¹² Andrew Kimbrell, "Biocolonization: The Patenting of Life and the Global Market in Body Parts", in Jerry Mander and Edward Goldsmith, ed., ***The Case against the Global Economy and for a Return toward the Local***, San Francisco, Sierra Club Books, 1996, pp.131-132.

¹³ Ibid., 133-137.

¹⁴ Edward S. Herman, "Immiseration & Human Rights", ***Third World Resurgence***, Issue No. 58, June 1995, p.41.

¹⁵ Karl Polanyi, op. cit., p. 132. Italics mine

¹⁶ James Robertson, op. cit., p. x. Italics mine

สิทธิชุมชนในมุมมองระดับโลก*

ศ. เสน่ห์ จามริก

ความนำ

ก่อนอื่น ผมใคร่ขอแสดงความขอบคุณเป็นอย่างสูง ที่ได้รับเกียรติให้แสดงปาฐกถาำนำแก่ที่ประชุม MMSEA ครั้งที่สามแห่งนี้ อันที่จริงโอกาสเช่นนี้นับว่าหาได้ยากสำหรับผม ที่ได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนกับผู้ทรงคุณวุฒิที่ก่อปรด้วยความรู้ในแขนงวิชาต่างๆ มากมายกว่าผมยิ่งนัก ในแง่นี้ผมจึงต้องขอแสดงความขอบคุณอย่างสูงเช่นกัน ต่อเพื่อนพ้องและผู้ร่วมงานชาวไทย ตลอดจน ดร.เดวิด โทมัส ที่ได้กรุณาสนับสนุนและร่วมประสานงานให้ผมได้เข้าร่วมในวงการแห่งการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์แต่ติดดินเยี่ยงนี้ ผมยังจำได้ชัดเจนถึงประสบการณ์อันทรงคุณค่า ที่ช่วยยกระดับภูมิปัญญาของผมในฐานะนักศึกษาด้านการเมือง จากการเข้าร่วมกับท่าน

* "Community Rights in Global Perspective" ปาฐกถาำนำแสดง ณ ที่ประชุม III MMSEA (Montane Mainland Southeast Asia Conference) มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน 25 - 28 สิงหาคม 2545 แปลโดย วีระ สมบูรณ์

ทั้งหลายเหล่านี้ นับแต่จุดเริ่มต้นของการประชุมที่เชียงใหม่เมื่อราวเจ็ดปีก่อน เราคงต้องตั้งความหวังกันว่า ความพยายามอย่างต่อเนื่องเช่นที่ผ่านมา จะส่งผลในบั้นปลายให้แก่ความมุ่งหวังของประชาชนทั่วไป ในอันที่จะมีเสรีภาพในการดำเนินชีวิตของตนอย่างมีศักดิ์ศรี

ดูจากกำหนดการ เห็นได้ชัดว่าทุกอย่างได้เตรียมการกันไว้อย่างดีแล้ว ในส่วนของผมเอง ขอร่วมเพิ่มเติมบางสิ่งบางอย่างสักเล็กน้อยเพื่อขยายขอบข่ายความคิดของเรา ผมเองคงไม่สามารถเสริมอะไรให้กับองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญโดยตัวของมันเองได้ คงต้องขอเน้นวิถีทางและวิธีการเรียนรู้ทางสังคมในส่วนของประชาชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ ผมมั่นใจว่านี่คือจุดหมายสูงสุดแท้จริงของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งหมด และเป็นสิ่งที่เราไม่อาจมองข้ามได้ ทั้งยังเป็นเรื่องที่คงความสำคัญยิ่งยวดเสมอ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อมองถึงกระแสความเป็นไปอันไร้ระเบียบในโลก ตลอดจนภัยคุกคามข้ามชาติต่อทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็คงต้องถึงเวลาแล้วที่สามัญชนจะต้องกระทำการอย่างเร่งด่วนจริงจัง ในการที่จะปกป้องสิทธิและเสรีภาพอันชอบธรรมของตนเอง และแก้ไขความเหลื่อมล้ำในความสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจดังที่เป็นอยู่ ประเด็นสำคัญนั้นอยู่ที่ว่าการเรียนรู้และปฏิบัติการทางสังคมจะรุดหน้าไปบนวิถีอันสร้างสรรค์และสันติได้อย่างไร เพื่อมุ่งวางทางสู่ระเบียบสังคมอย่างใหม่บนรากฐานของเสรีภาพและความเป็นธรรมในทุกระดับของสังคมมนุษย์ ภารกิจเช่นนี้ย่อมเป็นเรื่องยากและใช้เวลายาวนานอย่างแน่นอน จำต้องอาศัยขันติธรรม ความมุ่งมั่นบากบั่นและภูมิปัญญาระดับสูง แต่นี่ก็เป็นธรรมดา และเป็นความท้าทายที่เราต้องตระหนัก

ในขณะเดียวกัน เราก็ต้องเห็นอีกด้านหนึ่งของเหรียญเช่นเดียวกัน ดังที่ชาวตะวันตกท่านหนึ่งเรียกร้องให้มีระเบียบเศรษฐกิจโลกอันเป็นทางเลือก ซึ่งจะตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชนและพื้นพิภพ

แห่งนี้ ซึ่งเป็นทางเลือกที่ “จะต้องยอมรับว่ายุคสมัยแห่ง ‘โภคทรัพย์แห่งชาติ (Wealth of Nations)’ เป็นอดีตไปแล้ว และจะต้องทำให้ศตวรรษที่ 21 เป็นศตวรรษแห่งเศรษฐกิจหนึ่งเดียวแต่ก่อปรด้วยหลายระดับ”¹ เหตุผลก็มีใช้กระไรอื่น นอกไปจากกระบวนการที่แฝงอยู่ในระบบเสรีนิยมเอง ที่ก่อให้เกิดการผลิตล้นเกินและการบริโภคล้นเกิน เพื่อจะได้นำมาซึ่งกำไรสูงสุด หรือที่เสี่ยงไปเรียกให้สวยหรูว่าความเติบโตทางเศรษฐกิจ และนับวันแนวความคิดใหม่ๆ ทำนองนี้ ก็จะมีผู้รับฟังกันมากขึ้นทุกที แต่ก็ต้องขอเตือนท่านทั้งหลายว่าไม่ใช่เรื่องที่จะสักแต่ทำให้รู้สึกยินดีปรีดากันไป ประเด็นสำคัญนั้นอยู่ที่การที่เราจะต้องเข้าใจถึงพลวัตของกระบวนการความเป็นไปแห่งชีวิตและเตรียมพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์ ซึ่งจะเป็นภารกิจอันหนักหน่วงทั้งต่อผู้ได้เปรียบและผู้เสียเปรียบดุจดุจเดียวกัน

สร้างสรรค์แนวทางสู่อัตลักษณ์แห่งภูมิภาค

ด้วยเหตุนี้ ในการที่เราจะให้ความสนใจต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพ จึงสำคัญอย่างยิ่งยวดที่จะต้องมองให้เห็นแนวโน้มในระยะยาวของประเด็นทั้งหมด กล่าวคือเราจะต้องมองข้ามพันกระบวนการจัดการทรัพยากรชนิดตอบสนองของความต้องการของชีวิตแบบวันต่อวัน ซึ่งหากผมเข้าใจไม่ผิด จากหลักฐานงานวิจัยเชิงประจักษ์ของเรา เรามีตัวอย่างเป็นจำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์และชาวชนบท ที่ก่อปรด้วยจารีตในการปฏิบัติอันมั่นคงเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและการดำเนินชีวิตด้วยวิถีอันยั่งยืน และแน่นอนว่ากรณีศึกษาแต่ละกรณี ก็ย่อมสามารถนำไปปรับใช้กับที่อื่นๆ ได้ด้วยเช่นกัน ดังที่ปัจจุบันพวกเราก็กำลังกระทำกันอยู่ แต่ที่ก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของประเด็นทั้งหมด ปัญหาที่แท้จริงในระยะยาวนั้นอยู่ที่ว่า เราจะทำให้ผู้คนได้ตระหนักถึงแนวทางร่วมโดยพื้นฐานซึ่งเชื่อมโยงกันและกัน จนกลายเป็นพลังอัน

เข้มแข็งได้อย่างไร และจะเริ่มที่ตรงไหน อันที่จริง ชื่อการประชุมสัมมนาครั้งนี้เองก็บอกอะไรในตัวมันเองอยู่แล้ว คือ “เอเชียอาคเนย์เทือกเขาแผ่นดินใหญ่ (Montane Mainland Southeast Asia)” และนี่ก็คือกุญแจสู่ความเข้าใจกว้างไกลยิ่งขึ้น เกี่ยวกับสิ่งที่เรากำลังพยายามกระทำและบรรลุผลกันอยู่ ได้แก่ *มิตองค์รวมแห่งเอเชียอาคเนย์* ในฐานะฐานทรัพยากรเขตร้อน และบูรณภาพของภูมิภาคแห่งนี้ มิใช่เพียงความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนเดียว ที่แยกขาดจากกันโดดๆ

ดังที่เราทั้งหลายทราบกันดี เอเชียอาคเนย์มีฐานะเป็นทั้งยุทธศาสตร์บนเส้นทางเดินเรือจากตะวันออกกลางสู่ชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก และเป็นหนึ่งในภูมิภาคที่ร่ำรวยด้วยทรัพยากรเขตร้อนสูงสุด ด้วยเหตุนี้ ภูมิภาคนี้จึงตกอยู่ภายใต้การแข่งขันยึดครองของอำนาจตะวันตกเรื่อยมา นับจากช่วงหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมและจักรวรรดินิยมที่ตามมา ครั้นเมื่อได้มาซึ่งเอกราชและสิ่งที่เรียกว่า “การกำหนดใจตนเอง (self determination)” ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การณีกีฬาได้ตื่นขึ้นนักไม่ แต่กลับเป็นการนำมาซึ่งพลังอำนาจที่เร่งเร้าความแตกแยกและการขูดรีดทรัพยากรหนักยิ่งขึ้นไปอีก ในนามของภารกิจสร้างชาติ การทำให้ทันสมัยแล้วก็ตามมาด้วยการพัฒนาผิดทิศทาง ตลอดช่วงเหล่านี้ ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันล้ำค่า รวมทั้งชุมชนท้องถิ่นของเอเชียอาคเนย์ ต้องตกเป็นเหยื่อซ้ำแล้วซ้ำเล่า ของรูปแบบการกดขี่ขูดรีด การข่มเหงลิดรอนสิทธิอำนาจปกครอง ดังที่เราก็ยังเห็นกันอยู่ทุกวันนี้ และในขณะนี้จากกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีชีวภาพในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ทรัพยากรทางพันธุกรรมก็ได้กลายเป็นเป้าหมายหลักในการที่จะยึดกุมเศรษฐกิจโลก ภายใต้แรงผลักดันของการทำกำไรสูงสุดและการเติบโตทางเศรษฐกิจล้วนๆ ทั้งหมดนี้เป็นภัยคุกคามที่ชัดเจนต่อระบบนิเวศอันเปราะบางของโลก ซึ่งก็ย่อมส่งผลต่อ

ผู้คนที่อิงอาศัยระบบนิเวศเหล่านี้ กล่าวโดยย่อ นี่คือภัยคุกคามต่อสิทธิพื้นฐานในชีวิตของประชาชน

ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ประเด็นเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงต้องทำความเข้าใจด้วยมุมมองขององค์กรรวมแห่งภูมิภาค มิใช่เป็นส่วนๆ ดังที่เคยกระทำมา กล่าวคือ ควรเป็นมุมมองเชิงคุณภาพโดยองค์กรรวมมากกว่าที่จะเป็นมุมมองเชิงปริมาณแบบลดทอนแยกส่วน มุมมองอย่างที่กล่าวนี้ย่อมแฝงไว้ด้วยความสามารถในการมองเห็นองค์กรรวมทางภูมิศาสตร์ตลอดจนความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างปวงชนต่อปวงชน ทุกวันนี้ มีการมีพุดกันมากและมีโครงการเชิงปฏิบัติการอยู่ไม่น้อยที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งและเสริมพลังให้กับประชาชนและชุมชนท้องถิ่น แต่หากปราศจากความสำคัญและการปูทางให้เกิดแนวทางพื้นฐานและการสร้างพลังร่วมกันแล้ว การพุดคุยหรือกระทำการทั้งหลายก็ย่อมไม่เกิดผลอันใด แม้ว่าจริงใจมุ่งมั่นเพียงใดก็ตาม และจากประสบการณ์ของผม นี่แหละคือส่วนที่ยากที่สุดของภารกิจทั้งปวง แต่ก็เป็เงินใจแรกสุดที่มาก่อนเรื่องอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ จึงใคร่ขอนำเสนอมุมมองสามประการซึ่งสัมพันธ์กันและกัน ให้ที่ประชุมได้พิจารณาดังนี้

(1) ความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นสิ่งที่เราต้องเข้าใจและดำเนินการ ในฐานะที่เป็นฐานทรัพยากรเขตร้อนหนึ่งเดียว อันจะนำซึ่งแนวทางร่วมกันและการรวมพลังกัน โดยข้ามพินเส้นแบ่งและการแบ่งแยกชุมชนท้องถิ่นทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นภายในชาติหรือระหว่างชาติก็ตาม

(2) ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างพื้นที่และประชาชนทั้งในเขตเทือกเขา ที่ราบลุ่ม และท้องทะเล เพื่อรวมกันเป็นเครือข่ายชุมชนฐานทรัพยากร ซึ่งต่างก็ถูกภัยคุกคามของโลกาภิวัตน์และชนชั้นหน้าที่แปลกแยกผลักดันสู่ชายขอบ และ

(3) การตระหนักร่วมกันว่า จะต้องมีการปฏิรูปตนเองบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองและสิทธิในการพัฒนา เพื่อให้แหล่งความรู้ ความสำเร็จสรรค์ที่มีอยู่ภายในชุมชน ได้รับการฟื้นฟูพัฒนาขึ้นเป็นฐานให้การนำเอาความรู้สมัยใหม่มาปรับใช้และสอดประสานอย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสม²

แน่นอนว่าการประชุมครั้งนี้ย่อมครอบคลุมเรื่องเหล่านี้อยู่แล้ว แต่สิ่งสำคัญนั้นอยู่ที่การเน้นย้ำและผลักดันสู่นโยบายและแผนยุทธศาสตร์ที่แจ่มชัดในการกระทำร่วมกัน แท้ที่จริง ปวงชนและชุมชนทั้งหลายทั่วโลกก็ได้เริ่มกระทำการด้วยตัวเองกันแล้ว ถึงขั้นที่ก่อให้เกิดแนวคิดใหม่ในเรื่องสิทธิกลุ่มชนบนพื้นฐานวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งย่อมมีรูปแบบและแนวปฏิบัติหลากหลาย กระแสพหุนิยมทางวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ นับเป็นปรากฏการณ์อย่างใหม่สำหรับวิถีปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชน ชนิดที่ยืดเอาปัจเจกบุคคลและแบบแผนอิทธิพลทางวัฒนธรรมแบบเดียวเป็นตัวตั้ง ซึ่งตะวันตกก็ทักเอาเองว่าเป็นสากล กระแสที่ว่านี้จะต้องประสบกับการต่อต้านคัดค้านอย่างหนักหน่วง ถึงขั้นที่จะจ้องทำลายกันเลยทีเดียว เพราะไม่เพียงแต่จะเป็นการทำลายที่ลงรากลึกถึงจิตวิญญาณและภูมิปัญญาเท่านั้น แต่ยังเป็นการทวนกระแสครอบงำมั่งคั่งความเป็นเจ้า ที่แผ่เร้นอยู่ในอารยธรรมตะวันตก นับแต่การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรมเมื่อหลายศตวรรษที่ผ่านมา หากจะขอยืมเอาวลียอดนิยมของ แซมมวล ฮันติงตัน มาใช้ คงต้องกล่าวว่า นี่ต่างหากที่เป็น “การปะทะกันของอารยธรรม (clash of civilizations)” ที่แท้จริง แต่เกิดขึ้นในบริบทของการปะทะกันระหว่างโลกาภิวัตน์กับการฟื้นฟูท้องถิ่น หรืออาจจะใช้ศัพท์แสงคันทูแบบเศรษฐศาสตร์การเมือง ก็อาจเรียกได้ว่าเป็นการปะทะกันระหว่างระบอบรวบอำนาจเบ็ดเสร็จระดับโลกกับการปลดปล่อยและประชาธิปไตยระดับรากหญ้า กระแสการเผชิญหน้าทางวัฒนธรรมดังกล่าวนี้คงจะเป็น

สถานการณ์หลักของศตวรรษที่ 21 ที่กำลังดำเนินไปอยู่นี้ เราจึงควรสำรวจพิจารณาพลังผลักดันทั้งในแง่บวกและแง่ลบ เพื่อร่วมกันหาวิถีและวิธีการในการถางทางให้สังคมโลกของเราดำเนินสู่เสรีภาพ ความยุติธรรม เสถียรภาพและสันติวิธีอันแท้จริง

ฐานคิดระดับโลกในลักษณะที่ก้าวหน้าและเป็นประชาธิปไตย

ข้อพิจารณาข้างต้นเชื่อมโยงประเด็นทั้งหมดสู่โลกของการเมืองด้านสิทธิมนุษยชน เราจึงควรมาดูกันว่ามันเป็นไปอย่างไรในชีวิตจริง โดยจะขอแนะนำเสนอประเด็นเชื่อมโยงกันสองประการให้พิจารณาในเบื้องต้น ประการแรกเกี่ยวกับธรรมชาติและความเป็นจริงในเรื่องสิทธิมนุษยชนเอง และอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับการจัดตั้งเครื่องมือระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนในแบบที่ก้าวหน้าและเป็นประชาธิปไตยในส่วนของสหประชาชาติ

ในประการแรก สิทธิมนุษยชนไม่ใช่สิ่งที่ได้มาเพราะมีใครหิบบิ้นให้ ดังที่ โทนี เอแวนส์ ได้ตั้งข้อสังเกตจากประวัติศาสตร์ว่า สิทธิมนุษยชนทั้งหลาย “เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งและพิทักษ์รักษาข้ออ้างโดยศีลธรรม ซึ่งสร้างความชอบธรรมให้กับผลประโยชน์เฉพาะต่างๆ” หรือตามที่ นีล สแตมเมอร์ส สรุปได้อย่างรัดกุมว่า “แนวคิดและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนนั้น ประชาชนเป็นผู้สร้างขึ้น ในสถานการณ์เฉพาะทางประวัติศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจ”³ และหากมองจากความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ก็จะทำให้เห็นว่า สิทธิมนุษยชนเป็นผลลัพธ์โดยตรงจากการต่อสู้ และมีได้เป็นสมบัติของวัฒนธรรมหรือจารีตใดเป็นการเฉพาะเลย ความข้อนีไฮเนอร์ บิลเฟลด์ ได้วิเคราะห์สรุปไว้อย่างชัดเจนว่า

“...สิทธิมนุษยชนไม่ได้พัฒนาขึ้นในฐานะ “การผลิบานโดยธรรมชาติ” ของแนวคิดมนุษยนิยมที่ฝังรากลึกอยู่ในจารีตทางวัฒนธรรมและศาสนาของยุโรป ในทางตรงกันข้าม ประชาชนในโลกตะวันตก ก็ต้อง (และยังต้อง) ต่อสู้ให้สิทธิของพวกเขาได้รับการเคารพเช่นกัน...สิทธิเหล่านี้...เป็นการบรรลุผลที่เกิดจากความขัดแย้งทางการเมือง เป็นเวลายาวนาน ในช่วงกระบวนการเข้าสู่ภาวะสมัยใหม่ของยุโรป หากได้เป็นมรดกนิรันดรจากชุมทรัพย์ทางวัฒนธรรมอันเป็นแบบฉบับของยุโรปแต่อย่างใดเลย”⁴

ในแง่นี้ จึงเป็นเรื่องที่ไม่ต้องเถียงกันอีกต่อไป ว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้น เราควรจะใช้มุมมองแบบสารัตถนิยมหรือสัมพัทธนิยมทางวัฒนธรรม ฝ่ายสารัตถนิยมก็ยกให้ตะวันตกผูกขาดคำจำกัดความของสิทธิมนุษยชน ฝ่ายสัมพัทธนิยมก็ใช้ความไม่เป็นตะวันตกปฏิเสธความเป็นสากลพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน อันได้แก่สิทธิในชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งสองฝ่ายได้แต่สร้างข้อโต้แย้งกันขึ้นมาเอง ซึ่งรังแต่จะจุดรั้งไม่ให้เราได้ดำเนินไปตามแนวทางความก้าวหน้าแห่งมวลมนุษย์ อันเป็นแนวทางที่ ดับบลิว เอฟ แวร์โธม ได้ให้คำจำกัดความไว้อย่างเหมาะสมว่า คือการเป็นอิสระจากการครอบงำทั้งปวง⁵ แท้ที่จริง ทั้งเสรีภาพของมนุษย์และความก้าวหน้าของมนุษย์ก็คือสองด้านของเหรียญอันเดียวกัน จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไปไม่ได้ แนวคิดในทำนองเดียวกันนี้เรายังเห็นได้จาก “เสรีภาพสี่ประการ” หลักที่แฟรงคลิน ดี รูสเวลท์ ประกาศสนับสนุนในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่สอง อันได้แก่ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในศาสนา เสรีภาพจากความอดอยาก และเสรีภาพจากความหวาดกลัว ซึ่งทั้งหมดเป็นรากฐานของวิสัยทัศน์สู่สันติภาพ ความมั่นคง และสิทธิมนุษยชน ดังที่เราคงจำกันได้ดี วิสัยทัศน์ในระดับโลก

ดังกล่าวนี้เองที่นำมาซึ่งการจัดตั้งสหประชาชาติ และตามมาด้วยปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จากนั้นมาองค์กรระดับโลกแห่งนั้นก็ถือเป็นภารกิจหลักของตน ที่จะขยายขอบข่ายสิทธิมนุษยชนให้กว้างขวางยิ่งขึ้นไปอีก และยังคงดำเนินอยู่เรื่อยมาตราบจนทุกวันนี้ แม้จะมีข้อจำกัดและข้อถ้อยอยู่หลายประการ ทั้งโดยนิตินัยและพฤตินัย ในฐานะที่เป็นองค์การระหว่างประเทศก็ตาม แต่อย่างน้อยที่สุด ก็สามารถจะเป็นพื้นฐานแบบประชาธิปไตยที่ชอบธรรมสำหรับผู้เป็นเจ้าของสิทธิ์และปวงชนทั้งหลาย ในอันที่จะแสวงหาหนทางของตน โดยมีแรงสนับสนุนทางศีลธรรมจากมติสาธารณะระดับโลก และนับเป็นนิมิตหมายที่ดี ที่ประเด็นเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นความใส่ใจของพวกเราในที่นี้ ก็อยู่ในวิสัยของมุมมองประชาธิปไตยระดับโลกดังกล่าวด้วย จึงเป็นเรื่องที่เราควรพิจารณากันว่าประเด็นนี้อยู่ในฐานะเช่นไร ภายใต้ความสนับสนุนของสหประชาชาติ เพื่อที่เราจะได้รู้ชัดว่าจะต้องทำอะไรต่อไปอย่างไร

เรื่องนี้นำเรามาสู่ประเด็นที่สอง ได้แก่คำถามว่าด้วยกฎหมายและระเบียบระหว่างประเทศ กับคำถามว่าด้วยเสรีภาพและความก้าวหน้าของมนุษย์ ในการนี้ ผมจะแสดงทัศนะโดยอาศัยงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนโดย IUCN ในหัวข้อ สิทธิในทรัพยากรตามจารีต : เครื่องมือระหว่างประเทศสำหรับการคุ้มครองและชดเชยให้แก่ปวงชนพื้นเมืองและชุมชนท้องถิ่น^๑ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นภาพโครงโดยคร่าวเกี่ยวกับเครื่องมือสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่มีอยู่ ทั้งที่มีฐานะผูกพันและไม่ผูกพันทางกฎหมาย

ในส่วนที่มีผลผูกพันตามกฎหมาย ประกอบด้วยข้อตกลงสี่ฉบับหลักๆ ได้แก่ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (UN International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) 1976, กติการะหว่างประเทศว่าด้วย สิทธิทางเศรษฐกิจ

สังคมและวัฒนธรรม (UN International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)) 1976, อนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ 169 ว่าด้วยปวงชนพื้นเมืองและกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศเอกราช (International Labour Organization Convention 169 concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries (ILO169)) 1989, และอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity (CBD)) 1992

ในส่วนที่ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมาย ควรเอ่ยถึงไว้สามฉบับเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินการต่อไปได้แก่ ร่างปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยหลักการสิทธิปวงชนพื้นเมือง (UN Draft Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (DDRIP)) 1994, ร่างปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยหลักการสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม (UN Draft Declaration of Principles on Human Rights and the Environment (DDHRE)) 1994, และปฏิญญาไลป์ซิกว่าด้วยสิทธิเกษตรกร (Leipzig Declaration on Farmers' Rights)

จากแหล่งต่างๆ อันหลากหลายเหล่านี้ เราพอจะสรุปประเด็นเกี่ยวกับสิทธิในทรัพยากรตามจารีต ของปวงชนท้องถิ่นพื้นเมืองได้ดังนี้

1. การกำหนดใจตนเองและการพัฒนา
2. การจัดสรรความอุดมสมบูรณ์และทรัพยากรธรรมชาติ
3. การปกป้องวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย
4. เสรีภาพทางศาสนา
5. บูรณภาพทางสภาพแวดล้อม
6. สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา
7. การยอมรับกฎหมายและวิถีปฏิบัติตามประเพณี
8. สิทธิของเกษตรกร

ข้อ (1) และ (2) ยังมีความคลุมเครือเกี่ยวกับประเด็นอาณัติทางกฎหมาย ในขณะที่ CBD ยืนยันในหลักสิทธิแห่งอธิปไตยของรัฐเหนือผืนดิน ดินแดนและทรัพยากรธรรมชาติของปวงชนพื้นเมือง ส่วน ICESCR และ ICCPR นั้นเน้นสิทธิของบรรดา “ปวงชน” ในลักษณะพหุพจน์ในการกำหนดใจตนเองและจัดสรรความอุดมสมบูรณ์และทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นอิสระ จากสภาพการณ์ดังกล่าว ปวงชนพื้นเมืองกลุ่มต่างๆ จึงตั้งคำถามต่อการที่สิทธิในอำนาจอธิปไตยอาจแผ่ขยายคุกคามวิถีแห่งความรู้ การสร้างสรรค์ และการดำเนินกิจการต่างๆ ของพวกเขาได้ ซึ่งก็เป็นคำถามที่ชอบธรรม ส่วนอีกด้านหนึ่ง ทักษะที่เอื้อประโยชน์ต่อชนกลุ่มน้อยก็มักถูกต่อต้านโดยรัฐบาลของชาติต่างๆ เพราะเกรงว่าจะนำมาซึ่งความเสื่อมสลายของบูรณภาพแห่งชาติและสิทธิในอำนาจอธิปไตย ดังนั้นเมื่อมองโดยรวมถึงข้อตกลงระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันทางกฎหมาย ควบคู่ไปกับโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นอยู่ ย่อมต้องเกิดช่องว่างและข้อขัดแย้งที่ไม่อาจหาทางออกได้ ในแง่นี้จึงนับเป็นการเหมาะสมที่ได้มีการริเริ่มแนวทางใหม่จากภายในสหประชาชาติเอง โดยอาศัยกระบวนการปรึกษาหารืออย่างต่อเนื่องยาวนานกับผู้นำปวงชนพื้นเมืองทั้งหลาย บังเกิดผลเป็น DDRIP ซึ่งกอบประพรวณด้วยเค้าโครงที่อาจนำมาใช้ได้อย่างครอบคลุมพอสมควร และแม้จะเป็นเครื่องมือที่ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมาย แต่ DDRIP ก็จัดว่าเป็นตราสารระหว่างประเทศอันเป็นบรรทัดฐาน นำไปสู่การอภิปรายและการเจรจาเกี่ยวกับปวงชนพื้นเมืองที่จะเกิดขึ้นตามมา หลักพื้นฐานแห่งสิทธิของปวงชนพื้นเมืองตามแนวทางของ DDRIP มีสรุปไว้ในงานวิจัยของ IUCN ที่ได้กล่าวถึงข้างต้น จึงใคร่ขอนำมาอ้างอิงอย่างครบถ้วนไว้ในที่นี้ เพื่อประโยชน์แก่ทั้งผู้เข้าร่วมการประชุมสัมมนาตลอดทั้งผู้นำชุมชนทั้งหลาย⁷

- (1) สิทธิในการกำหนดใจตนเอง การมีผู้แทนของตน และการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่
- (2) การให้การยอมรับสนธิสัญญาทั้งหลายที่ปวงชนพื้นเมืองได้กระทำไว้ก่อนหน้าแล้ว
- (3) สิทธิที่จะกำหนดความเป็นพลเมืองของตนและพันธกรณีของการเป็นพลเมือง
- (4) สิทธิในบรรดาสิทธิมนุษยชนทั้งหลายทั้งโดยกลุ่มและโดยปัจเจกชน
- (5) สิทธิในการดำเนินชีวิตอย่างมีเสรีภาพ สันติสุข และมั่นคง ปลอดภัยจากการแทรกแซงหรือข่มขู่เกี่ยวกับการทหาร
- (6) สิทธิในเสรีภาพทางศาสนาและการคุ้มครองสถานที่หรือวัตถุอันศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งระบบนิเวศ พันธุ์พืชและสัตว์
- (7) สิทธิในการเรียกค่าเสียหายและได้รับการชดเชยสำหรับทรัพย์สินในทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ศาสนาหรือจิตวิญญาณ ที่ถูกยึดครองหรือนำไปใช้โดยปราศจากความตกลงยินยอม
- (8) สิทธิในการยินยอมโดยสมัครใจและได้รับข้อมูลล่วงหน้า
- (9) สิทธิที่จะควบคุมการเข้าถึงและแสดงความเป็นเจ้าของต่อพันธุ์พืช สัตว์ และแร่ธาตุอันจำเป็นอย่างยิ่งยวดต่อวัฒนธรรมของพวกเขา
- (10) สิทธิในการครอบครอง พัฒนา และควบคุมการใช้ผืนดินและอาณาบริเวณ รวมทั้งสภาพแวดล้อมทั้งหมด อันประกอบด้วยที่ดิน อากาศ น้ำ ชายฝั่ง น้ำแข็งในทะเล พืชและสัตว์ ตลอดจนทรัพยากรอื่นๆ ซึ่งพวกเขาเคยเป็นเจ้าของ ครอบครอง หรือใช้ประโยชน์ตามจารีตประเพณี

- (11) สิทธิในมาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองและพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการแสดงออกทางวัฒนธรรมของพวกเขา รวมไปถึงทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรทางพันธุกรรมอื่นๆ เมล็ดพันธุ์ ยา ความรู้ในคุณสมบัติของสัตว์และพืช จารีต มุขปาฐะ วรรณกรรม งานออกแบบ และทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง
- (12) สิทธิในค่าสินไหมทดแทนที่เป็นธรรมเหมาะสมสำหรับการอันใดก็ตามที่ก่อให้เกิดผลกระทบอันคุกคาม ในทางสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมหรือจิตวิญญาณ

ไม่ว่าจะมีผลผูกพันทางกฎหมายหรือไม่ก็ตาม สิทธิ - หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การอ้างหลักศีลธรรม - ตามที่ได้ลำดับมานี้ ถึงที่สุดแล้วย่อมขึ้นอยู่กับว่า จะเป็นที่ยอมรับและเคารพในฐานะเป็นหลักอันชอบธรรมอย่างหนักแน่นเพียงใดในสังคม ประเทศไทยเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องนี้ เพราะแม้จะมีบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญให้กับสิทธิชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพก็ตาม แต่การอ้างหลักศีลธรรมดังที่ปรากฏในบทบัญญัติเหล่านี้ ยังห่างไกลจากความเป็นจริงในทางปฏิบัติยิ่งนัก นี่ก็เป็นเพราะแบบแผนทางกฎหมายหรือศีลธรรมอันใดก็ตาม ย่อมไม่อาจดำรงอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง หากปราศจากฐานสนับสนุนทางสังคม และวัฒนธรรม ที่กล่าวเช่นนี้ไม่ใช่เพื่อแสดงความไม่พอใจหรือความสิ้นหวัง ซึ่งเป็นอาการอันอ่อนแอฉาบฉวยเกินไป เพราะนี่เป็นธรรมดาของสิ่งทั้งหลายที่จะต้องเริ่มด้วยการระดมทุนทางสังคม ดูจเดียวกับกระบวนการต่อสู้เพื่อเสรีภาพอันเข้มข้นทั้งหลายในประวัติศาสตร์มนุษย์ ข้อแตกต่างประการสำคัญนั้นอยู่ที่ว่า ปวงชนพื้นเมืองและชุมชนชนบทในทุกวันนี้มิได้ยืนอยู่อย่างโดดเดี่ยวในประเด็นเหล่านี้ อย่างน้อยที่สุด ก็มีมิติสาธารณะส่วนหนึ่งและขบวนการประชาชนเป็นอันมาก เริ่มให้ความสนับสนุนอย่าง

เปี่ยมด้วยความหมาย แม้ว่าจะยังต้องเผชิญหน้ากับอำนาจครอบงำต่างๆ มากมายก็ตาม

การเมืองระดับโลกว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในลักษณะล้าหลังและอำนาจนิยม

องค์ประกอบหลักอันสัมพันธ์กันสองประการที่ขวางกั้นเส้นทางพัฒนาการสู่เสรีภาพและความก้าวหน้าของมวลมนุษยชาติ ก็คือ แนวความคิดเดิมๆ ประการหนึ่ง และระบบตลาดรวบอำนาจเบ็ดเสร็จ อีกประการหนึ่ง องค์ประกอบประการแรกนั้นเป็นเรื่องของคำจำกัดความว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ตกทอดมาจากอดีต แน่หนอนว่าโลกตะวันตกในอดีตเป็นผู้จุดประกายโลกทั้งผอง ด้วยแนวคิดสมัยใหม่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่แล้วโลกตะวันตกก็กลับติดอยู่กับแนวคิดเหล่านั้นที่พัฒนาขึ้นใน “สภาพการณ์เฉพาะทางประวัติศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจ” ของศตวรรษที่สิบเจ็ดและสิบแปด นี่เป็นเหตุให้ความหมายและขอบข่ายของสิทธิมนุษยชนถูกจำกัดวงให้แคบอยู่เพียงสิทธิที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพปัจเจกชน สิทธิในทรัพย์สิน และหลักนิติธรรม หรือกล่าวโดยย่อ ก็คือบรรดาสิทธิที่ดำเนินการทางตุลาการได้ ความข้อนี้เห็นได้ชัดจากข้อโต้แย้งของ เจเรมี เบนแธม ที่มีต่อคำประกาศของการปฏิวัติฝรั่งเศส ว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และของพลเมือง ซึ่งเป็นคำประกาศสิทธิตามธรรมชาติอันมีอาจแปลกแยกจากประชาชนทั้งปวงได้ โดยเบนแธมได้วิจารณ์อย่างแรงว่า

“สิทธิ...เป็นลูกของกฎหมาย จากกฎหมายของจริง จึงเกิดมีสิทธิของจริง....แต่จากกฎฝันเฟื่อง จากกฎธรรมชาติ ที่นี้ก็ฝันปั้นแต่ง โดยกวี นักโหรา และนักค้ายาพิษทางศีลธรรมและภูมิปัญญา จึง

เกิดมีสิทธิประเภทอื่นเพื่อ อันเปรียบได้กับฝูงลูกอ่อนนอกสมรสของเหล่าอสุรกาย”^๘

นี่จึงเป็นเหตุให้ในโลกตะวันตก บรรดาสิทธิในทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มชนมักถูกมองว่าอยู่นอกมาตรฐานสิทธิมนุษยชน และถือเป็นเพียงเรื่องของนักมนุษยธรรมและผู้มีความกรุณา รวมทั้งเป็นเรื่องของสวัสดิการทางสังคม ทั้งหมดนี้ยังคงเป็นไป ทั้งๆ ที่ทางสหประชาชาติก็ได้เน้นย้ำมานานพอสมควรแล้ว ถึงหลักแห่งการอิงอาศัยซึ่งกันและกัน และมีอาจแบ่งแยกจากกันได้ ระหว่างสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ในด้านหนึ่ง กับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในอีกด้านหนึ่ง เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เข้าใจได้ไม่ยากนักเมื่อมองในแง่ประวัติศาสตร์ เพราะแท้ที่จริงแล้วพลังผลักดันจริงๆ ที่อยู่เบื้องหลังการปฏิวัติเสรีนิยมในอดีต ก็มีอะไรอื่นนอกจากชนชั้นพาณิชย์และชนชั้นกลาง หรือพวกที่มีทรัพย์สิน และแม้ตราบทุกวันนี้ บรรดาคุณค่าและจารีตแบบเสรีนิยมที่ยังเกิดทุนกันอยู่ ก็ยังได้รับการหล่อเลี้ยงด้วยพลังผลักดันเดียวกันนี้ โดยมีทัศนคติพื้นฐานเป็นปฏิปักษ์ต่อทั้งรัฐและพวกที่ไม่มีทรัพย์สิน ความเป็นปฏิปักษ์ประการหลังนี้ยังคงเป็นเป้าที่สำคัญอยู่ ทั้งนี้เพราะนักเสรีนิยมก็ได้ครองอำนาจรัฐเองแล้ว ดังนั้นในบริบทที่วุ่นๆ จึงไม่แปลกอะไรที่เสรีภาพของพลเมืองและเสรีภาพทางการเมืองจะถือเป็นมาตรฐานของสิทธิมนุษยชน และมาตรฐานนี้ก็ไม่ต้องไปข้องแวะอะไรกับสิทธิกลุ่มชนด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อันล้วนเป็นสิทธิประเภท “อื่นเพื่อ” นั่นเอง

เมื่อสภาพการณ์เป็นเช่นนี้ เสรีนิยมตะวันตกจึงเปลี่ยนโฉมไปสู่การแบ่งแยกชัดเจนระหว่างฝ่ายที่มีกับฝ่ายที่ไม่มี ฝ่ายรวยกับฝ่ายจน ฝ่ายปกครองกับฝ่ายถูกปกครอง การครอบงำกับเสรีภาพ ไม่ว่าเราจะมองจากมุมไหน ก็ให้เห็นสภาพปัญหาทำนองเดียวกันนี้ และหลังจากยุคปฏิวัติ

อุตสาหกรรม การเมืองของฝ่ายที่มี ซึ่งมีรากฐานอยู่ที่สิทธิในทรัพย์สินแบบตะวันตก ก็พัฒนาอย่างรวดเร็วขึ้นเป็นลัทธิบูชาเทวรูปแห่งทุนนิยมอุตสาหกรรม ซึ่งมีสามง่ามไว้คอยจัดการกับมนุษย์ ธรรมชาติ และตลาด ทั้งหมดนี้กระทำในนามของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมี อะดัม สมิธ ผู้มีชื่อเสียงเป็นต้นคิด จากนั้นมาระบบเศรษฐกิจก็เข้าครอบงำสังคม และในการนี้ ดังที่ คาร์ล โปลงยี นักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจคนสำคัญได้กล่าวไว้ “หมายความว่าไม่น้อยไปกว่าการที่สังคมกลายเป็นส่วนต่อของตลาด และแทนที่เศรษฐกิจจะเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมกลับตกเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจ”⁹ ตามกรอบแนวความคิดแบบนี้ มนุษย์จึงถูกตีค่าและปฏิบัติในฐานะเพียงหน่วยย่อยของแรงงาน และธรรมชาติก็ถูกตีค่าและปฏิบัติในฐานะเพียงวัตถุดิบ และทั้งแก่นสารทางธรรมชาติและความเป็นมนุษย์ที่ประกอบกันขึ้นเป็นสังคมต่างก็ถูกแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นสินค้าทางวัตถุ จึงต้องตกอยู่ภายใต้กลไกตลาด ซึ่งยึดมั่นกันว่าเป็นกลไกที่กำกับดูแลตัวมันเอง อยู่เหนือการควบคุมทางสังคม นี่ก็คือกระบวนการในประวัติศาสตร์ที่ทำให้เศรษฐกิจแบบตลาดถือกำเนิดขึ้นในสังคมพาณิชย์นิยม นำมาซึ่งลัทธิความเชื่อในการค้าเสรีและระบบตลาดเสรี¹⁰ และทั้งหมดนี้ก็เป็นไปเพื่อความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมและการสั่งสมทุนอย่างไม่รู้จบ

บนพื้นฐานอุดมการณ์สุดขั้วดังกล่าว การจัดตั้งอาณานิคมและการเข้าถือครองธรรมชาติก็รุढ़หน้าไปอย่างเต็มกำลังนับแต่นั้นมา ตรงนี้เราย่อมเห็นได้ชัดว่าข้อบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพแบบตะวันตกเข้ามีบทบาทอย่างไร โดยอิงอาศัยกรอบความคิดว่าด้วยปัจเจกชนนิยม สิทธิในทรัพย์สินและหลักนิติธรรม ในบรรดาองค์ประกอบเหล่านี้ส่วนที่สำคัญที่สุดนั้นอยู่ที่สิทธิในทรัพย์สิน ซึ่งตามทฤษฎีมูลค่าที่ยึดถือกันมานานนับสามศตวรรษของ จอห์น ล็อก ถือว่าเกิดจากการที่บุคคลใช้แรงงาน

ของตนตัดดวงเอาทรัพยากรจากธรรมชาติ นี่เป็นจุดเริ่มต้นของคุณ และผลที่ตามมา นั่น เป็นดังที่ วันทนา คิวะ กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า

“...มีเพียงคุณเท่านั้นที่สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับธรรมชาติที่ถูกถือครอง และดังนั้นจึงมีเพียงผู้ที่เป็นเจ้าของคุณเท่านั้น ที่มีสิทธิตามธรรมชาติที่จะเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ กลายเป็นสิทธิที่หักล้างสิทธิของผู้อื่นที่เคยมีส่วนร่วมในการถือครองมาก่อน คุณจึงนับเป็นแหล่งที่มาของเสรีภาพ แต่เสรีภาพที่ว่านี้มีพื้นฐานอยู่บนการปฏิเสธเสรีภาพให้กับผืนแผ่นดิน ป่า แม่น้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งล้วนถูกคุณอ้างสิทธิเข้าเป็นเจ้าของ”¹¹

และในโลกอุตสาหกรรมของตะวันตก ทั้งหมดนี้ก็เป็นที่ยึดถือกันว่า เป็นเรื่องของเสรีภาพทางเศรษฐกิจและปฏิสัมพันธ์ของพลังทางการตลาด! วันทนา คิวะ ใส่ฉลากให้แก่กระบวนการนี้อย่างเหมาะสม ว่าเป็นการขโมยและการปล้นสะดม ไม่เพียงแต่เสรีภาพของผู้คนและสิทธิของกลุ่มชนจะถูกคุกคามและริบไปเท่านั้น แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ การที่สิทธิในชีวิตของมนุษย์เองนั้นแหละที่ตกอยู่ภายใต้การคุกคามและทำลายล้าง ดังที่ทุกคนทราบกันดีอยู่แล้ว ว่าสิ่งที่เป็นทรัพย์สินส่วนรวมเหล่านี้มีค่าและจำเป็นต่อประชาชนและชุมชนท้องถิ่นเพียงใด ในฐานะที่มันเป็นพื้นฐานสำหรับการธำรงรักษาเกื้อกูลชีวิต ดังนั้น ควบคู่ไปกับกระบวนการเข้าถือครองและแปรรูปทรัพย์สินส่วนรวมให้เป็นของเอกชน สิทธิและวิถีการดำรงชีวิตของปวงชนพื้นเมืองและชุมชนชนบทจึงถูกเบียดเบียนลดค่า ซึ่งเป็นสิ่งที่เรายังเห็นกันอยู่ทุกวันนี้ แต่ก็อีกนั่นแหละ นี่ไม่ใช่เรื่องที่ต้องกังวลนักตอก ยิ่งทุกวันนี้มีทางแก้ไข ที่เรียกกันว่า “เครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net)” ซึ่งธนาคารโลกได้บัญญัติขึ้นแล้ว ก็ย่อมสามารถสกัดกันบรรเทาความเดือดร้อนภัยคุกคามที่อาจส่งผลกระทบต่อสถานภาพ

เดิมเอาไว้ได้ คงไม่ต้องกล่าวอะไรมากนักว่า แนวคิดและมาตรการแก้ไขที่จะทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงเช่นนี้ กลับเป็นที่ยอมรับโดยนักเศรษฐศาสตร์และนักวิชาการเป็นจำนวนมาก

ใช้แต่เท่านั้น ขณะนี้การขยายอาณานิคมของทุนเข้าครอบงำธรรมชาติกำลังบรรลู่ขีดความสามารถอีกระดับ โดยทุนอภิมหาอำนาจกำลังขยายขอบข่ายจากการควบคุมจัดการชีวิตไปสู่การผูกขาดชีวิตเสียเอง โดยอาศัยขีดความสามารถของเทคโนโลยีชีวภาพและระบบสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งมาควบคู่กัน ความขี้เหนียวอธิบายสถานะที่แท้จริงของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในโลกปัจจุบันนี้ได้เช่นกัน สถานะที่ว่านี่ก็คือการตกอยู่ในอาณัติของบรรษัทขนาดใหญ่ และอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์อุตสาหกรรมนิยม ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ประชาชนผู้ต่อสู้เพื่อเสรีภาพพิงตระหนัก ดังที่ แอนดรูว์ คิมเบอร์ล กล่าวบรรยายไว้อย่างน่ารับฟังว่า

“เทคโนโลยีชีวภาพขยายขีดความสามารถของมนุษยชาติในการเข้าถึงพลังแห่งธรรมชาติ ชนิดที่ไม่เคยมีเทคโนโลยีใดในประวัติศาสตร์สามารถกระทำได้มาก่อน เวลานี้วิศวกรชีวภาพสามารถควบคุมจัดการชีวิตในรูปแบบต่างๆ ในลักษณะเดียวกับที่วิศวกรสมัยปฏิวัติอุตสาหกรรมสามารถแบ่งแยกรวบรวม ใช้ประโยชน์และดักดวงวัตถุอันปราศจากชีวิตดุจเดียวกับที่คนรุ่นที่ผ่านมาควบคุมจัดการพลาสติกและโลหะให้กลายเป็นเครื่องจักรและผลผลิตของยุคอุตสาหกรรม ปัจจุบันเรากำลังเข้าจัดการและแปรรูปสิ่งที่มีชีวิตให้กลายเป็นสินค้าอย่างใหม่ในยุคเทคโนโลยีชีวภาพครอบคลุมทั่วโลก

.....

วัตถุประสงค์ของกิจการอย่างใหม่นี้ก็คือ ทรัพยากรพันธุกรรม
 ดุจเดียวกับที่มหาอำนาจในยุคอุตสาหกรรมล่าอาณานิคมไป
 ทั่วโลก เพื่อเสาะหาแร่ธาตุและเชื้อเพลิงฟอสซิล นักล่า
 อาณานิคมทางชีวภาพในปัจจุบันก็กำลังเสาะหาวัตถุประสงค์ทาง
 ชีวภาพ ที่อาจแปรเปลี่ยนเป็นผลผลิตทำกำไรโดยอาศัย
 พันธุวิศวกรรม”¹²

ในอดีตที่ผ่านมาไม่นานนัก พัฒนาการด้านเทคโนโลยีชีวภาพเป็น
 ที่รู้จักและยอมรับในฐานะวิทยาการเกี่ยวกับการควบคุมแบคทีเรียที่ก่อให้เกิด
 โรคภัย ซึ่งเป็นวิทยาการอันทรงคุณค่าต่อมนุษยชาติ ส่วนรูปแบบต่างๆ ของ
 สิ่งมีชีวิต อันหมายถึงผลผลิตของธรรมชาติเองนั้น แนวคิดทางนิติศาสตร์
 เดิมไม่อนุญาตให้มีการจดสิทธิบัตรได้ แต่การณกลับพลิกผันโดยสิ้นเชิง
 เมื่อศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาได้ตัดสินเมื่อปี ค.ศ. 1980 บัญญัติให้สิ่ง
 มีชีวิตเป็นสิ่งที่นำมาจดสิทธิบัตรได้ นี่เท่ากับเป็นการจัดตั้งนโยบายใหม่โดย
 ลำพังฝ่ายเดียว เปิดทางให้กับบริษัทข้ามชาติของสหรัฐอเมริกา ซึ่งกุม
 อำนาจทั้งทางด้านทุน เทคโนโลยีและตลาด สามารถจดสิทธิบัตรในพันธุ์พืช
 และสัตว์พื้นถิ่นต่างๆ ได้ เท่ากับเป็นการกุมอำนาจทางความรู้ไปในตัว
 นับแต่นั้นมา ก็มีการออกสิทธิบัตรจำนวนไม่น้อยให้กับกรณีอย่างพันธุ์ไม้
 และพันธุ์ข้าวบาสมาดิของอินเดีย กรณีข้าวหอมมะลิและพืชสมุนไพรของ
 ไทย และยังมีอีกหลายกรณีที่ตามมา กรณีเหล่านี้คงเป็นที่ทราบกันดี และ
 ล้วนเป็นการกระทำตามอำเภอใจอย่างออกอาจ ยิ่งไปกว่านั้น ขณะนี้ยังมี
 การจัดตั้งระบอบสิทธิบัตรในระดับโลกขึ้นในองค์การการค้าโลก (World
 Trade Organization) ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามของข้อตกลงว่าด้วยทรัพย์สิน
 สิทธิทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า (Trade Related Intellectual
 Property (TRIPS)) ซึ่งจะยึดเย็ดให้กับประเทศโลกที่สาม¹³ หากกระทำ
 สำเร็จ ไม่เพียงแต่ความหลากหลายทางชีวภาพและองค์ความรู้พื้นเมือง

จะต้องตกอยู่ในอันตรายจนอาจสูญสลายไปได้เท่านั้น แต่มันยังหมายถึง การควบคุมสิ่งมีชีวิตทั้งมวลบนพื้นพิภพนี้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดด้วย และทั้งหมดนี้ก็เช่นกัน ล้วนมาในนามของเสรีนิยมทางเศรษฐกิจและตลาดเสรี

นอกจากนี้ ประเด็นที่กล่าวมาทั้งหมดยังสะท้อนให้เห็นว่า แนวคิด สิทธิมนุษยชนที่ตะวันตกตีกรอบขึ้นนั้น ต้องตกอยู่ภายใต้กรอบของปัจเจกชนนิยม สิทธิในทรัพย์สินและหลักนิติธรรมอย่างไร ดังที่ ศาสตราจารย์ เอ็ดเวิร์ด เฮอร์แมน แห่งสำนักวอร์ตัน ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนและน่ารับฟังว่า

“กระบวนการเติบโตที่ผู้คนเป็นจำนวนมากต้องประสบทุกข์ได้ยาก ในขณะที่ชนชั้นนำกลุ่มเล็กๆ กลับมั่งคั่ง ย่อมต้องอาศัยการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงมิใช่หรือ ถ้าตอบตามทฤษฎีเสรีนิยมและตามคำจำกัดความขององค์กรใหญ่ๆ ด้านสิทธิมนุษยชนทางตะวันตก ก็ต้องตอบว่า ไม่ใช่สิทธิมนุษยชนนั้นเป็นสิทธิทางการเมืองและเป็นสิทธิส่วนบุคคล...ย่อมไม่รวมถึงสิทธิในเศรษฐกิจ ในการยังชีพ การศึกษา การรักษาสุขภาพ ที่อยู่อาศัยและการมีงานทำ ดังนั้น หากเกิดการตกทุกข์ได้ยากสืบเนื่องจากกลไกการทำงานตามปกติของระบบตลาด ซึ่งมีรากฐานมาจากอำนาจทางเศรษฐกิจของบริษัทและธนาคารเอกชน ด้วยความช่วยเหลือของ ไอเอ็มเอฟ ธนาคารโลก รัฐบาลสหรัฐฯ และระบอบประชาธิปไตยแต่ในนามอย่างเม็กซิโกหรือชิลี ถือว่าไม่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกี่ยวข้อง”¹⁴

แลไปข้างหน้า

ดังนั้น หลังจากสามศตวรรษผ่านไป เสรีนิยมตะวันตกที่เคยได้รับการแซ่ซ้องสรรเสริญก็จบลงด้วยการยึดเยียดชุดสิทธิมนุษยชนของตนให้กับโลก ในลักษณะที่ถือว่าสัมบูรณ์และสากล จึงเท่ากับว่าอำนาจคือธรรม และ “ธรรม (right)” ที่อ้างเอาเองฝ่ายเดียวนี้ก็พังทลายด้วยการปกครองตามอำเภอใจและความล้มสลายทางสังคม นี่ก็คือแก่นแท้ของประเด็น และดังที่ คาร์ล โปลงยี เสนอไว้ในงานวิเคราะห์ประวัติศาสตร์การปฏิวัติอุตสาหกรรมอันแหลมคมของเขา ทางเลือกก้าวออกจากจุดจบหายนะนี้ ย่อมอยู่ที่การเปลี่ยนไปสู่ “หลักการสร้างความคุ้มครองทางสังคม ซึ่งมุ่งไปที่การอนุรักษ์มนุษย์และธรรมชาติ รวมทั้งองค์การการผลิต โดยอาศัยแรงสนับสนุนจากบรรดาผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากพิษภัยของระบบตลาด...”¹⁵ หรือหากจะกล่าวในบริบทของสถานการณ์ปัจจุบันก็คือสิ่งที่ เจมส์ โรเบิร์ตสัน มองว่าจะต้องมีการสร้างสรรค์เศรษฐกิจระดับโลกที่ *เกื้อกูลมนุษย์ และ อนุรักษ์ธรรมชาติ*¹⁶ หลักการและแนวปฏิบัติทางสังคมเช่นนี้ ปวงชนพื้นเมืองและชุมชนชนบททั้งหลายย่อมคุ้นเคยเป็นอย่างดีอยู่แล้ว เพราะมันก็คือวิถีชีวิตปกติตามจารีตของพวกเขานั่นเอง ไม่ใช่สิ่งแปลกพิศาะอะไรเลย แต่สำหรับกระแสโลกแห่งอุตสาหกรรมนิยม ซึ่งเสรีภาพของทุนและระบบตลาดเสรี ได้กลายเป็นระบอบควบคุมเบ็ดเสร็จเปี่ยมด้วยสมบูรณาญาสิทธิเหนือสรรพชีวิตบนพื้นพิภพแล้ว สิ่งเหล่านี้ย่อมดูประหนึ่งสิ่งแปลกปลอมที่ก่อให้เกิดความวุ่นวาย

เราจึงควรทำความเข้าใจประเด็นเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นจากมุมมองระดับโลกดังได้กล่าวมานี้ สิ่งที่กำลังล่อแหลมเป็นอย่างยิ่งก็คือเสรีภาพและความก้าวหน้าของมนุษย์ ก้าวแรกที่พึงกระทำก็คือ ปวงชนและชุมชนระดับรากหญ้าทั้งปวงจะต้องรวมตัวกันเป็น

แนวร่วม เพื่อเผชิญหน้ากับโครงสร้างอำนาจข้ามชาติ และแท้ที่จริง ด้วยเหตุที่ความฉ้อฉลและการขยายตัวของมันกำลังถึงขีดที่ไม่อาจยอมรับกันได้ บรรดาตัวแทนของทุนนิยมอุตสาหกรรม ซึ่งได้แก่ บริษัทข้ามชาติ ไอเอ็มเอฟ ธนาคารโลก ฯลฯ จึงต้องเผชิญหน้ากับการประท้วงอย่างเข้มข้นและการต่อต้านอย่างเหนียวแน่นจากประชาชนสามัญทุกหนทุกแห่งทั้งในเมืองและชนบทอยู่แล้ว แต่ปฏิบัติการบนท้องถนนและแถลงการณ์ต่างๆ โดยตัวมันเองไม่อาจก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์อันใด หากปราศจากการรับรองและทำให้สิทธิชุมชนปรากฏเป็นจริงขึ้นในระดับรากหญ้าทั้งโดยหลักการและในทางปฏิบัติ และกล่าวสำหรับบทบาทของรัฐบาล เราคงคาดหวังได้น้อยมากจากระบบชนชั้นนำในปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักแปลกแยกจากประชาชนของตน ในทางตรงข้าม การเสริมพลังชุมชนท้องถิ่นต่างหาก ที่กลับจะช่วยให้รัฐบาลทั้งหลายเผชิญหน้ากับภัยคุกคามระดับข้ามชาติได้อย่างเป็นปึกแผ่นเข้มแข็ง มนุษยชาติได้ผ่านยุคสมัยของการสร้างชาติ การปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยและการพัฒนา โดยยึดรูปแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมตะวันตก ตลอดเวลาที่ผ่านไป ชุมชนท้องถิ่นถูกละเลย และสิทธิในทรัพยากรตามจารีตของพวกเขาถูกเพิกเฉยลิดรอน ผลลัพธ์ก็คือ มนุษย์ยากจนลง และธรรมชาติเสื่อมโทรมลง ดังนั้น ในสถานการณ์เช่นนี้ เราต้องการประชาธิปไตยแนวใหม่ โดยจะต้องก่อกำเนิดจากชุมชนท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน และปวงชนพื้นเมืองกับชุมชนชนบทย่อมเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งยวดของคำตอบ

อีกประเด็นหนึ่งที่ขอกกล่าวถึงในท้ายที่สุดก็คือ ความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูปตัวเอง ซึ่งผมได้กล่าวไว้ในตอนต้น สิ่งทีพึงเน้นย้ำก็คือการพึ่งตนเองและสิทธิในการพัฒนาตนเอง การที่เราหยาบยกประเด็นสิทธิชุมชนขึ้นมา มีใช้เพียงเพื่อสร้างกลไกปกป้องการคุกคามจากภายนอก

เท่านั้น แต่เพื่อความมุ่งหมายที่จะให้เป็นรากฐานของระเบียบประชาธิปไตย
 อย่างไม่ใหม่ในระดับโลก อันจะทำให้หลักการคุ้มครองทางสังคมและ
 เศรษฐกิจ ชนิดที่เกื้อกูลมนุษย์ / อนุรักษ์ธรรมชาติ สามารถมีการจัด
 ตั้งเป็นจริงขึ้นมาได้ นี่ย่อมหมายความว่า นอกเหนือไปจากสิทธิใน
 ทรัพยากรตามจารีตดั้งที่ได้กำหนดไว้อย่างดีในร่างปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของ
 ปวงชนพื้นเมืองแล้ว เรายังต้องทำบางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับโครงสร้างความ
 สัมพันธ์เชิงอำนาจที่ดำรงอยู่ภายในตัวชุมชนเองด้วยเช่นกัน ประการหนึ่ง
 ที่สำคัญยิ่งก็คือ ในอันที่สิทธิชุมชนจะได้รับการรับรองและเคารพ จะต้อง
 คำหนึ่งถึงคุณค่าและสิทธิของปัจเจกชนด้วย ในแง่นี้แม้จะมีข้อเสียอื่นๆ
 ก็ตาม เราย่อมเรียนจากตะวันตกได้ เพราะในการที่ชุมชนท้องถิ่นจะก้าว
 เข้าสู่โลกที่กำลังแปรเปลี่ยนไปในกระแสโลกาภิวัตน์นั้น ชุมชนจะต้องอาศัย
 ความสร้างสรรค์ของมนุษย์ด้วยเช่นกัน และความสร้างสรรค์ที่แท้จริงจะเกิด
 ขึ้นได้ก็เพียงในสังคมเปิดและเสรี ประเด็นนั้นอยู่ที่ว่า สิทธิชุมชนในฐานะ
 ที่เป็นระบบ จะต้องเปิดให้มีสิทธิและความสร้างสรรค์ของปัจเจกชนด้วย
 เช่นกัน นี่ย่อมเป็นภารกิจอันละเอียดอ่อนในกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม
 เป็นคำถามพื้นฐานที่ว่า ความมุ่งหวังและความคาดหวังที่สูงยิ่งขึ้นของมนุษย์
 โดยเฉพาะของคนรุ่นใหม่ จะได้รับการสนับสนุนและตอบสนองได้อย่างไร
 ดังนั้น นี่จึงเป็นปัญหาว่าด้วยอนาคต อันสถานภาพเดิมๆ ประการใด
 ก็ไม่อาจให้คำตอบได้ ความท้าทายนี้เป็นความท้าทายอันยิ่งใหญ่ที่เกิดจาก
 ภายใน เราย่อมหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ความรู้และภูมิปัญญาในจารีตท้องถิ่น
 ทั้งหลายจะสามารถใช้ศักยภาพอันสร้างสรรค์ของตนได้อย่างเต็มเปี่ยม เพื่อ
 ดำเนินภารกิจร่วมกันในการฟื้นฟูบูรณะสังคม ทั้งในระดับโลกและในระดับ
 ท้องถิ่น

เชิงอรรถ

¹ James Robertson, *Future Wealth: A New Economics for the 21st Century*, London, Cassell Publishers Limited, 1990, p.ix.

² Saneh Chamarik, "Technological Self-Reliance and Cultural Freedom", in C.G. Weeramantry, ed., *Human Rights and Scientific and Technological Development*, Tokyo, United Nations University Press, 1990, p.56.

³ Tony Evans, "Introduction: power, hegemony and the universalization of human rights", in Tony Evans, ed., *Human Rights Fifty Years On*, Manchester University Press, 1998, p.4.

⁴ Heiner Bielefeld, "WESTERN VERSUS ISLAMIC HUMAN RIGHTS CONCEPTION? A Critique of Cultural Essentialism in the Discussion of Human Rights". *Political Theory*, vol.28, No. 1, February 2000, pp.96-97.

⁵ W.F. Wertheim, *Evolution and Revolution: The Rising Wave of Emancipation*, Middlesex: Penguin Books, 1974, p.47.

⁶ Darrell A. Posey, *Traditional Resource Rights: International Instruments for Protection and Compensation for Indigenous Peoples and Local Communities*, IUCN - The World Conservation Union, 1996, particularly Chapters 1-5.

⁷ Ibid. p.28

⁸ Cited in *The Economist*, "The Politics of Human Rights", August 18th-24th 2001, p.9.

See also, Onuma Yasuaki, "The Need for an Intercivilizational Approach to Evaluating Human Rights", and Chris Jochnick, "Human Rights for the Next Century", *Human Rights Dialogue*, Volume 10, September, 1997, pp.4-7.

⁹ Karl Polanyi, *The Great Transformation: the political and economic origins of our time*, Boston, Beacon Press, 1957, p.57.

¹⁰ Ibid., p. 42-42, 132, 135-140.

¹¹ Vandana Shiva, "The Enclosure of the Commons", *Third World Resurgence*, Issue. No 84, 1997, p.6.

¹² Andrew Kimbrell, "Biocolonization : The Patenting of Life and the Global Market in Body Parts", in Jerry Mander and Edward Goldsmith, ed., *The Case against the Global Economy and for a Return toward the Local*, San Francisco, Sierra Club Books, 1996, pp.131-132.

¹³ *ibid.*, 133-137.

¹⁴ Edward S. Herman, "Immiseration & Human Rights", ***Third World***

Resurgence, Issue No. 58, June 1995, p.41.

¹⁵ Karl Polanyi, *op. cit.*, p.132. *Italics mine*

¹⁶ James Robertson, *op. cit.*, p. x. *Italics mine*

**“เมื่อถูกละเมิดสิทธิ ถูกเลือกปฏิบัติ
ไม่ได้รับความเป็นธรรม แจ้ง กสม. 1377”**

**พิมพ์ที่ บริษัท เซเว่น พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด
โทร. 02 2744030-5 โทรสาร 02 2744181**

คำอธิบายความหมายของเครื่องหมาย

รูปทรงดอกบัว คือ ความมีคุณธรรม ความเอื้ออาทรระหว่างเพื่อนมนุษย์ อันเป็นจริยวัตรอันดีงามของคนไทย

รูปคนล้อมเป็นวงกลม คือ การสร้างพลังความร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนให้เป็นส่วนสำคัญในกระบวนการพัฒนาประเทศ

รูปมือ คือ การร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคมทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ ในการโอบอุ้มคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพ ด้วยหลักแห่งความเสมอภาค และภราดรภาพ

สีน้ำเงิน

คือ สีของความเชื่อมั่นของประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคม

คือ ความมุ่งมั่น อดทนในการทำงานเพื่อประชาชน

คือ ความสามัคคี และการประสานพลังอย่างหนักแน่นจากทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย

All along, Southeast Asia's precious biological resources, indigenous knowledge, and thus local communities, constantly fall prey to all sorts of exploitations, abuses, and marginalization, as we all are witnessing today. And right now with the economic globalization and biotechnological advancement intensifying during the past two decades, genetic resources become the main target for gaining the decisive power over the world economy under the mere motive force for profit maximization and economic growth. All this is the obvious threat to the earth's fragile ecosystems, and for that matter, to the people living in them. In short, the threat to the people's basic right to life.

Saneh Chamarik

...ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันล้ำค่า รวมทั้งชุมชนท้องถิ่นของเอเชียอาคเนย์ ต้องตกเป็นเหยื่อซ้ำแล้วซ้ำเล่า ของรูปแบบการกดขี่ขูดรีด การข่มเหงลิดรอนสิทธิอันน่าปการ ดังที่เราก็ยังเห็นกันอยู่ทุกวันนี้ และในขณะนี้ จากกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีชีวภาพในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ทรัพยากรทางพันธุกรรมก็ได้กลายเป็นเป้าหมายหลักในการที่จะยึดกุมเศรษฐกิจโลก ภายใต้แรงผลักดันของการทำกำไรสูงสุดและการเติบโตทางเศรษฐกิจล้วนๆ ทั้งหมดนี้เป็นภัยคุกคามที่ชัดเจนต่อระบบนิเวศอันเปราะบางของโลก ซึ่งก็ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้คนที่ยังอาศัยระบบนิเวศเหล่านี้ กล่าวโดยย่อ นี่ก็คือภัยคุกคามต่อสิทธิพื้นฐานในชีวิตของประชาชน

ศ. เสน่ห์ จามริก